

İBRANİ HARFLİ ANONİM OSMANLI TARİHİ

Anonymous Ottoman History Written by Hebrew Alphabet

Анонимная Османская История Написанная Еврейскими Буквами.

Tülay ÇULHA*

Gazi Türkiyat, Bahar 2013/12: 9-28

Özet: 13. yüzyılın sonunda kurulmuş olan Osmanlı Devletine ait bilgilerin bulunduğu en önemli kaynaklar tarih kitaplarıdır. Dönemin tarihçileri tarafından kaleme alınan eserler, o döneme ait olayları ayrıntılarıyla anlatması bakımından oldukça önemlidir. Osmanlı dönemine ait ilk tarihi kaynaklar, 15. yüzyılın başlarından itibaren yazılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan 15. yüzyılın ilk yarısı, özellikle II. Murat devri, Osmanlı tarih yazıcılığının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ugo Marazzi'nin *Tevârîh-i Âl-i 'Osmân* (*Cronaca Anonima Ottomana in Trascrizione Ebraica, Istituto Universitario Orientale Seminario di Studi Asiatici, Series Minor XII, Napoli 1980*) adlı çalışması Oxford'da Bulunan Bodleian Library'de Heb. e 63 numarada kayıtlı İbrani harfli el yazması eserin 106r- 121v sayfaları arasında değerlendirdiği bir eserdir. Bu makalede, Marazzi tarafından transliterasyonu yapılmış olan yazmanın yazıçevrimi yapılarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tarih yazıcılığı, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, İbrani harfli Anonim *Tevârîh-i Âl-i Osman*

Abstract: Historical books are the most prominent resources containing substantial knowledge about the Ottoman Empire founded towards the end of the 13th century. The works written by the historians of that period are highly significant due to the fact that they describe the events of that period in detail. The earliest historical resources of the Ottoman period began to be written in the early 15th century. In this regard, the beginning of historiography of the Ottomans is attributed to the first half of the 15th century and especially to the period of Murad II. *Tevârîh-i Âl-i 'Osmân* (*Cronaca Anonima Ottomana in Trascrizione Ebraica, Istituto Universitario Orientale Seminario di Studi Asiatici, Series Minor XII, Napoli 1980*) of Ugo Marazzi is a work which contains a review of the pages between 106r and 121v of the manuscript written in Hebrew alphabet and registered under Heb. e 63 in Bodleian Library in Oxford. In this article, the manuscript transliterated by Marazzi has been transcribed and dedicated to the researchers interested in this field.

Key words: Historiography, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Anonymous *Tevârîh-i Âl-i Osman* written in Hebrew alphabet

Аннотация: Книги об истории - самые важные источники сведения об Османском Государстве образовавшегося в 13-м веке. Произведения написанные историками того времени полны многими особо значимыми подробностями о происшествиях случившихся в тех годах. Первые источники об Османских временах начали записываться в начале 15-го века. В связи с этим первая половина 15-го века, особенно время Мураата II, принимается началом записок османской истории. В труде Уго Мараззи "Теварих-и Ал-и 'Осмân" (*Cronaca Anonima Ottomana in Trascrizione Ebraica, Istituto Universitario Orientale Seminario di Studi Asiatici, Series Minor XII, Napoli 1980*) содержатся комментарии на 106 по 121 страницы рукописной книги написанной Еврейскими буквами которая находится в

---

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, culhatulay@gmail.com

Оксфорде в библиотеке Бодлеян Либрары под номером Хеб. е 63. В этой статье преподнесена транскрипция этой рукописи транслитерацию которого сделал Мараззи.

Ключевые слова: записки истории, *Тевârih-i Âl-i Осман*, аноним *Тевârih-i Âl-i Осман* написанная Еврейскими буквами

Osmanlı tarih yazıcılığının başlangıcı olarak kabul edilen II. Murat devrinden (1421-1451) önce görülen kaynaklar, Anadolu'da Arapça, Farsça yazılan eserlerin tercümeleridir (Tekindağ 1971: 657). Tercüme tarih kitaplarının ardından, II. Murat'ın tahta çıkmasıyla birlikte, *Tevârih-i Âl-i Osman* adı verilen eserler verilmeye başlanmıştır. Bu eserlerin en önemli özelliği, olayların günü gününe tarihleriyle birlikte kaydedilmiş olmasıdır. *Tarihî takvimler* olarak anılan bu eserlerden başka II. Murat adına telif edilen ve kendisine takdim edilen eserler de oldukça fazladır.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlar genel olarak II. Murat devrinde teşekkül edip II. Beyazıt devrinde yazılmaya başlanmıştır. Bu eserlerin her biri içerik açısından farklılık göstermekte olsa da esasta birbirlerine bağlıdır. Bu eserlerin hepsi Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişiyle başlar. Ancak sona erdikleri yıl ve olayları anlatışları bakımından kendi aralarında farklılıklar gösterir. Bu yazmaların bir kısmı H. 900/M. 1494 tarihine kadar; diğer bir kısmı ise H. 957/M. 1550'ye kadar gelen olayları hikâye eder (Ménage 1978: 231). Çoğu içerik itibariyle menkıbevi hikâyeler niteliğindedir. 16. Yüzyılda kaleme alınan anonim tarihlerde eleştirel bir ifadenin hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Hatta öyle ki, bu eserlerde zaman zaman devrin padişahlarının bile eleştirildiği söylenebilir ki bu durum Osmanlı tarihçiliği için oldukça önemli kabul edilen bir özelliktir (Tekindağ 1971: 659).

Tarih araştırmacıları *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* kaynaklarını üç başlık altında değerlendirir:

1. Yahşi Fakih'in Menâkıbnâmesi
2. Tarihî Takvimler
3. Ahmedî'nin Dâsîtân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman'ı

Yukarıdaki kaynaklardan yararlanılarak yazılan *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*'ın nüshaları oldukça fazladır. Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde bulunan nüshalardan on üç nüsha, F. Giese (1870-1944) tarafından karşılaştırmalı olarak 1922'de yayımlanmıştır.¹

Sonraki dönemlerde yapılan araştırmalarda, Giese'nin kullanmış olduğu nüshalar dışında, çeşitli kütüphanelerde bulunan yaklaşık sekiz yazmadan bahsedilmektedir (Azamat 1992: XXII-XXIII). Bahsedilen yazmalar arasında

¹ F. Giese, *Die Altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung*, Teil I: *Text und Variantenverzeichnis*, Breslau 1922; Teil II (Almanca Tercümesi), Leipzig 1925; Bu çalışmayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nihat Azamat, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.

çalışmamıza konu olan, Marazzi' nin üzerinde çalışmış olduğu, İbrani harfli nüshadan söz edilmemektedir.

Giese, yapmış olduğu çalışmada değerlendirdiği nüshaları iki gruba ayırmaktadır:

1. Uzun manzum parçaların yer aldığı nüshalar: Bu grupta yer alan nüshaların hiçbirinde telif tarihine ait bilgi yoktur. Ancak metinde yer alan bazı ipuçlarından hareketle bu anonimlerin II. Beyazıt devrinde yazıldığı söylenebilir.

2. Manzum parçaların yer almadığı kısaltılmış metinler: Bu nüshaların tamamı müşterek bir kaynağa dayanır. İlk grupta yer alan nüshalardan daha sonra yazılmıştır. Bu grupta bulunan yazmaların da müellifi belli değildir. Ancak bu nüshaların müellifinin XVI. yüzyıl tarihçilerinden *Muhyiddin Cemâli* (Ö. 957/ 1550) olduğu bilinmektedir (Azamat 1992: XXV).

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların ikinci grupta yer alan nüshaları, H. 956/M. 1549 tarihine, Kanûnî Sultan Süleyman'ın İran seferinden İstanbul'a dönüşüne kadar devam eder. Muhyiddin Cemâli'nin derlediği bu nüshalar, Avrupa'da Osmanlı Tarihi ile ilgili yazılmış ilk kaynaklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle oldukça değerli kabul edilen bu eser, Hans Lewenkav (Johannes Leunclavius) tarafından XVI. yüzyılda Latince ve Almancaya çevrilerek yayımlanmıştır (Ménage 1978: 240).²

İbrani harfli anonim Osmanlı tarihi, Ugo Marazzi'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân* adlı çalışmasına konu olan bu nüsha, Oxford'da bulunan Bodleian Library'de Heb. e 63 numarada kayıtlı İbrani harfli el yazması eserin 106 r-121 v sayfaları arasında bulunmaktadır. Bu eser 1896 yılında Kudüs'ten İngiltere'ye getirilmiştir. Yazma hakkında müellifinin kim olduğu, yazmanın tarihi ya da Kudüs'e nasıl gittiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Marazzi'nin transliterasyon, faksimile, sözlük-dizin ve ana hatlarıyla yapmış olduğu bir değerlendirmeye yayımladığı bu eser, Giese'nin kullandığı nüshaların ikinci grubuna dâhildir. Bir başka deyişle, manzum parçaların yer almadığı kısaltılmış metinlerden oluşmaktadır.

Anonimlerde yer alan bölüm başlıkları bu nüshada bulunmamaktadır. Diğer anonimlerde de bulunan sebeb-i telif bölümünü takiben sadece "Tarih-i Âl-i Osman" başlığı bulunmaktadır. Bu eserin Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lardan birinin kopyası olduğu yazar tarafından tespit edilmiş, transliterasyonun bulunduğu sayfaların kenarında, Giese'nin çalışmasına göre sayfa numarası, köşeli parantez içinde ([..]) verilmiştir. Bu numaralandırma 3. sayfadan başlamakta 57. sayfada son bulmaktadır. Oysa Giese'nin neşrettiği Anonim Tevârih-i Âl-i Osman 153. sayfada

² Johannes Leunclavius, *Annales Soltanorum Othmanidarum, A Torcis Sua Lingva Scripti*, Frankfurt 1588/1596; Almancası, *Neuwe Chronica Türckischer Nation von Türcken selbst beschriben*, Frankfurt 1590. Bu eserde kullanılan yazmanın mevcut yazmalardan daha eski olduğu anlaşılmaktadır.

son bulmaktadır. Bu da okuyucuya, İbrani harfli anonim Osmanlı tarihinin hacmi hakkında bilgi vermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada, başta tarihçiler olmak üzere Osmanlı tarihi hakkında araştırma yapacakların kullanımını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Bu nedenle buraya kadar verilen bilgilerde tarihi bilgiler yüzeysel tutulmuş, metnin bütün olarak yayımlanması esas alınmıştır. İbrani harfleriyle kaleme alınmış olan Anonim Tevarih-i Ali Osman'ın yazıçevrimini yaparken yukarıda belirtilen amaca hizmet esas alındığı için metnin yazıçevrimi yapılmış yazıçevriminde de İbrani harfli metinlerin kullanımında kullanılan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.³

Harf	Transliterasyon	Transkripsiyon	Harf	Transliterasyon	Transkripsiyon
א	'	-	א	x	h
ב	b	b	ל	l	l
ו	v	v	מ	m	m
ג	g	g, k, ğ, η	נ	n	n
ס	ğ	c	ס	s	s
צ	ç	ç	ע	'	-
ד	d	d, t	פ	p	p
ה	h	h	ף	f	f
ו	w	v, o, u, ü	צ	ş	s
ז	z	z	ק	q	k, g
ח	h	h	ר	r	r
ט	t	t, d	ש	ş	ş
י	y	e, i, ı	ש	ş	s, ş
כ	k	k, g	ת	t	t

Ünlülerin yazımında kullanılan hareketler:

Harf	Transliterasyon	Transkripsiyon	Harf	Transliterasyon	Transkripsiyon
א	ā	a	א	ə	e, i, ı
א	ē	e	א	a	a
א	ī	i, ı	א	e	e
א	ō	o, ö, ü	א	i	i, ı
א	ū	u, ü	א	u	u

³ Yazmayla ilgili bir inceleme, 4 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Between Religion+ Language konulu çalıştayda "İbrani Harfli Tevarih-i Ali Osman Üzerine" başlığıyla bildiri olarak sunulmuştur: "İbrani Harfli Tevarih-i Âli Osman Üzerine", *Between Religion and Language: Turkish-Speaking Christians, Jews and Greek-Speaking Muslims and Catholics in the Ottoman Empire*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 48, Ed: Evangelia Balta, Mehmet Ölmez, İstanbul 2011, 85-99. Bu konu üzerine çalışan Tarihçi bilim adamlarının yoğun talebi neticesinde bu metnin transkripsiyonlu çevirisi yayına hazırlanmıştır. Anılan bildiride metnin dil özellikleri üzerine bir değerlendirme yapıldığı için burada sadece temel işaretler kullanılmış fonetik özelliklerin gösterilmesinden kaçınılmıştır.

f. 106 r. [3]

1) evelqi tarih âli Otmandur ğayri acayib hikayyetlerdür qim illerü zamanda vaqia 2) olmışdur. Her birisini bir tarihten bulup cem edüp bir kitab olundu qim 3) bundan sonra sözlürüm yadigâr ola ve her qim bu kitabta mütalaa ede daği cem edeni hayır 4) dua birle oña haq Teala anuñ aqibetini hayır eyleye inşaallah Teala. Bundan yuqarısı 5) dibaçe gibidür ve bundan aşağası nesrile Otman oğlu Otman beglerinüñ [4] şehzadelerinüñ 6) başlarına ne gelmişdür ve ne etmişlerdür fi beyan vaqia taqir⁴ olmuşdur. Hem Qonstantiniye'yi 7) qimler yapmış qimlerden qalmışdur üzerine qimler gelüp cenq etmişlerdür ve nece gün 8) h̄arab olup gene mamur olmuşdur anı malum edelüm, bilmeyenlere malum oluna ta 9) niyeler qim hikmetullah ne imüş:

10) tarih Âl-i Osman

hikayyetde getürmişler qim nesli Âl-i Osman Ğazi bin Ertuqrul 11) bin Süleyman Şah Ğazi bin Qaya Alp bin Qızıl Buğa bin Bayıntur bin Ayqutluq ağa 12) bin Toğan bin Toqtemur bin Yasıq bin Gök Alp bin Oğuz bin Qara H̄an bin Qutlucaq Ağa bin Tozaq 13) Ali. Haza otuz altı nefredür qim ced be ced İbn Yafet'e Çıqınca qim Nuh'üñ oğlıdur ol nesliden 14) ced be ced Acem vilayetinde padişahlar idi. Oğuz tarafesine qim itiqadlı tayife idi. 15) hazret-i risaletde itiqadları var idi. Mahan şehrinde padişahlar H̄an qim H̄ita vilayetinden 16) çıqıp gelip Belh̄ şehriñi H̄orasan vilayetin h̄arab etmişdi. Ol zamanda ol vilayetinüñ 17) padişah H̄arzemşah idi. Belh̄'üñ H̄orasanuñ padişahı Sultan e'l arifin hazret Mevlana 18) Celalüddin nevverü'llahu qabrehu ol zamanda dört yaşında idi, Cengiz H̄an Belh̄ şehriñi h̄arab 19) etdüqde. Çünqim Cengiz H̄an ol vilayetleri h̄arab etdi ve âli Selçuq tarafesine memleqetlerinden 20) çıqardıp sonra gendi helaq olup oğlu Oqtay H̄an padişah olup Bağdad'ı h̄arab edüp âl-i 21) Abbasları qırıp tahtı Abbasilerden alup memleqetleri Cengiz H̄anile dutup alem halqı 22) qırıp murş olup alem bir daği olmuşdi. Âli Selçuğ neslinden Sultan Alaaddin daği Acem 23) vilayetinden qopup Rum vilayetine gelüp şimdiki halde Qaraman vilayetidür evvel Yunan 24) vilayeti demeqle meşhur idi. Ol vilayetleri dutup padişah olmuş idi. Sivas şehrin 25) ve Qonya'yı bina edüp bir dört olmuş idi. Oğuz tayifesi qim vardur itiqatlı⁶ 26) göçmel tayifedür yürüklerdi. Mahan şehri qim [5] Cengiz H̄an'dan h̄arab olmuşdi ol zaman 27) Mahan şehrinüñ padişahı Süleyman Şahidi qim Osmanuñ dedesidür. Âli Selçuğ ve Âl-i Abbas 28) tefriqa olmağın Süleyman Şah daği Mahan şehrin qıyup Rum vilayetine gelmege niyet 29) etdi. Ve hem işitdi qim Rum vilayetinde ğaziler olur, Süleyman Şah Acem memleqetinden

f. 106 v.

1) qopup Erzincandan geldi Rum vilayetine girdiler. Amasya tarafı qim Rumilerdür. Ol 2) taraftan çoq ğazalar etdiler Rum vilayetinden hayli vilayetler aldılar. Aqibet ondan göçüp 3) Haleb'e çıqtılar. Caber qalası derler bir qala varidi, gelüp öñüne qondılar Fırat Irmağı 4) suyu öñlerine geldi. Irmağı geçmeq dilediler yol iz bilmez göçmel yürüklerdi. Ğafilen Fırat 5) Irmağına uğradılar. Süleyman Şah atın depdi geçmeq istedi öñi hoz yar imiş. Süleyman 6) Şah atıyla Fırat Irmağı'na boğuldi. Eceli onda idi şehid oldı. halq üşdi ırmağdan 7) çıqardılar. Ol Caber qalasıñuñ öñünde defn etdiler. Şimdiki halde oña "mezarı türq" 8) derler. Süleyman şahuñ üç oğlu vardı birinüñ Sunqur Tekin ve birinüñ adı Gün doğdı ve birinüñ 9) adı Ertuqrul idi qim ol Osman atasidur. Bu üç qarındaş daği göçdiler gene 10) geldüqleri yola gittiler. Fırat başından Yasın Ovası'na ve

Sürmelü çuqura vardılar. Sunqur 11) teqin ve Gündoğdı bu iki qardaşlar Acem vilayetine gittiler. Ertuqrul nece ğazalar etdi. 12) zaman onda qaldı. Dört yüz göçer evile. Ol arada çoq ğazalar etdi. Bunca zamandan sonra 13) Sultan Alaaddin'üñ Ertuqrul saltanatın şevqetin istemiş idi. Daği Ertuqrul'üñ 14) üç oğlu var idi. Birinüñ adı Gündüz ve birinüñ adı Saruyatı ve birinüñ Osman idi. 14) Ertuqrul Saruyatı oña Savcı derler idi. Oñı Sultan Alaaddin'e göndürdi. Bir yercügez 16) istediler qı qarar edeler. Sultan Alaaddin daği qabul etdi. Ğariblerdür deyi bunları 17) hoş gördi. Qara hisar Teqvurı ve Bilecük teqvurı Sultan Alaaddin'e muti olup h̄arac 18) verürlerdi. Qara H̄isarla Bilecük aralğı teqvurı ve Domalıc tağı ve Ermenek daği ol aralğı onlara 19) yaylaq yayılaq ve qışlaq ve sulaq verdi. Ondan sonra Sultan Alaaddin'üñ üzerine Tatar 20) H̄an yüqdi. Sultan Alaaddin ol tarafa müteveccüh [6] oldı bu tarafları

⁴ /t'qdyr/ yazılmış.

⁵ eksik var.

⁶ /'tyq'lrylh/ yazılmış.

Ertuqrul'a 21) ısmarladı Ertuqrul'un oğlu Savcıyla Sunqurla Osman Engürü'ye geldiler. Onda durdılar. 22) Rum tarafına çox gəzalar etdiler. Aqıbet Ertuqrul'un vefatı oldu. Rahmetullahi rahmeten 23)

fi beyan hüruc Osman ğazi.
oldı Osman bir ulu ğazi qi ol
nereye qim vardise 24) ol buldı yol

her yaña varurdı bir bölük çeri
qi il uralar qatl edeler qafiri
25)

durmadan her yaña leşqer saldı ol
az zamanda çox vilayet aldı ol

çün Osman Ğazi atası 16) yerinde geçdi qayım maqam oldu. Qatına Yigit Yegil gelüp cem oldu. Çoq ğazalar etdi 27) gelüp evvel Bilecüg'i ve Yarhisara ve Qöprihisarı ve İnegöl'i feth etdi, hicretün sene 28) 677 yılında ol Cuma namazı Qarahisar'da ol qıldı. Ğaziler evvel teqbiri onda 29) götürdiler Dursun Faqih derlerdi bir er vardı. Cuma ve bayram namazını Qarahisar'a

f. 107 r.

1) evvel qıldı hutbe Osman Ğazi adına ol oqudı. Hicret'ün sene 689 yılında vaqta 2) oldu. Raviler şöyle rivayet ederler qi Osman Ğazi'nün dünyaya gelmesine sebep oldu. 3) Taqdirde varidi olsa gerek idi. Haq teala verdüğine kimsene mani olmaz. İttifaq 4) Ertuqrul hayatda iqen bir düş gördi. Bir aceb vaqta görüp ol vaqıadan uyanup 5) bu düşi fiqr edereq Allah'ı ziqr edereq durdı sabah namazını qıldı. Sureti degüşirdi⁷ doğrı 6) Qonya'ya vardı onda bir muabir gişi vardı. Adına Abdülaziz derlerdi sahib-i qemallerden 7) idi. İlm-i rüyayı qemaliyle bilirdi. Ertuqrul düşüni oña deyiverdi ama bazılar dediler 8) qim bu düşi tabir eden bir aziz şeyh var idi. Adına Edebâli⁸ derlerdi. Qerameti zahir 9) olmuş idi. Ve cem hălqun içinde muteqad derviş idi. Dünyası ve nimeti çox idi. Ol vilayetde 10) meşhur olmuş idi. Sultan Alaaddin daği oña itiqad etmiş idi. Ondan 11) Ertuqrul geldi ol düşi şeyh ilâm qıldı Eyitdi "ya şeyh! gördüm qim senün qoynunndan bir 12) ay doğar gelür benüm qoynuma girer. Bu ay qoynuma girdüqten sonra göbegümden bir ağaç 13) biter gölgesi alemleri sunar. Gölgesinün altında dağlar olur. Her dağun dibinde su olur [7] 14) çıqıp aqar bu çıqan suların qim içer ve qim bağlar ve bahçeler suvarurlar ve çeşmeler aqıdurlar 15) ol uyqudan uyandım. Uş düşüm budur dedi Şeyh bu düşün tabirini eydiverdi. Ayıtı "ey yigit! 16) senün bir oğlun ola adı Osman ola çox ğazalar ede, saña muştuluq olsun qim senün 17) neslün padişahlıq verildi. Mübareq olsun dedi benüm qızımı oğlun Osman ile ondan çox 18) oğlanları ola dedi padişahlar olalar" dedi. Pes bir zamandan sonra Osman Ğazi vüşuda geldi. 19) yigit olduqda ol şeyhün qızını aldı ol qızın bir oğlu doğdı adını Orhan qodılar. çünqim 20) Orhan yigit oldu ondan sonra Osman Ğazi alduğı vilayetleri bahş eyledi 21) Qarahisar sancağı qim İnöni derler oraya gendi oğlu Orhan'a verdi. 22) ve subaşılığı Alp Gündüz'e verdi ve Yarhisarı Hasan Alp verdi Hasan Alp 23) daği yarar yigit idi ğayet bahadır er idi Süleyman Şahile bile gelmiş idi. Acem 24) vilayetinden ve İnegöl'i Durğut⁹ Alp'e verdi. Şimdi ol azizlerün adları anılır ol vilayetler- 25) de Qöyler vardur oña Durğut ili derler. Erlerün mezarları onda bellidür ve daği qaynatası 26) Şeyh Edebalı'ye Bilecügü hasılın oña verdi. Hem hatunını Bilecüg'de atasıyla qodı. Gendüsi Yeni- 27) şehirde qerar etdi. Ğazilere evler yapdurdı onda duraqlandı. Adını Yenişehir qodı ve daği 28) Osman'un bir oğlu daği doğdı. Adını Ali Paşa qodı. Onı yanında alıqodı Orhan Ğazi bu 29) tarafda iller açardı gelüp Qöprihisarı'nın yağmayla alup feth eyledi. Onda gelüp 30) İznig'i hisar etdi İznig ol zamanda sarp¹⁰ ve muteber qalaydı ve ğalaba şehir idi. Dört

f. 107 v.

⁷ /wgşwrđy/ yazılmış.

⁸ /'rb'ly/ yazılmış.

⁹ /dwrđ/ yazılmış.

¹⁰ /hr'b/ yazılmış.

1) yanı sazlıq ve bataqlar idi. Şöyle qim yöresine adam varamaz idi. Hem içinde adam ğalabalıq 2) idi. Şöyle rivayet ederler qim dört qapısı var, her qapusından biñ alaca atlı qafir 3) çıqardı. Qalamı renqlü atı var oña qıyas etegil nece ğalaba şehridi. Ol qutt ğaziler eyü- 4) yidi. Her biri bir ejdehar idi. Eger adam başına biñ qafir gelse yüz döndürmezlerdi. 5) İtiqadları muhqem idi. Haq onlara anuñçün fırsat verüridi. İtiqadları berâkâtında 6) gelüp İznig'ün dayiresin yağma etdiler. Qafirleri [8] neçe gez çıqıp uğraştılar. Haq teala 7) ğazilere fırsat verüp qafirleri sıyup hisarlarına qoydılar. Gördiler qim cengile alınmas 8) dört yanı su ve dağ qatına hiç adam varmas idi. Vardılar Yenişehir'den yaña olan dağ 9) divarında bir havale qala yaptılar. Ol qalanuñ içine adam qodılar. Ol zamanda Taz 10) Ali derlerdi bir dilaver var idi. Ğayet bahadır pehlivan idi. Oña qırq gişi qoşup 11) İznig'e havale qodılar. Şimdiqi halde ol hisarcığa Taz Ali hisarı derler. Üstin 12) yanında bir yökseq qaya vardır. Onuñ dibinde bir sovuq bınar vardır. Oña dañı 13) Taz Ali bınarı derler. Ondan sonra qafirler zebun olup hisarda oturdılar. Ğaziler 14) dañı dayima segirdüp içerüden adam çıqartmaz oldılar. Daşırardan dañı qimse gelmes 15) oldular. Nice zaman bu halile olup oturdılar. Aqıbet qafirler fırsat bulup İstanbul 16) tekvurına adam gönderüp hallerin arz eylediler. “üzerümize türq geldi zebun etdi daşıra 17) çıqartmaz oldı. Aciz qalduq. Eger bize bir dermanuñ varise eyle, yoqsa bizi oğlumuzla 18) qızımızla esir ederler. Veyañud açlıktan qıruluruz. Eger bize derman etemez iseñüz” dediler. 19) zira qim ol vaqıt İznig'e dañı İstanbul teqvurı görürdi. Pes teqvur bu hale vaqıt oldı 20) hayli gemiler cem edüp içine çoq leşqerler qoyup gönderdiler. Varalar ğazileri İznig üzerinden 21) yıraxlar. Hem bir itimad etdügi adamın bile gönderdi gemilere qoyup azm edüp gönderdiler 22) qim varalar Yalaq Ovası'na çıqalar, ondan İznig üzerine varalar ğazileri ğafilen basalar 23) bunlar bu qavli edüp anda meger ğazilerden dañı bir casusı var idi qafir leşqerine gönderüp 24) nereye çıqacağın haber alup bilüp can atup gelüp ğazilere haber etdi. Ondan ğaziler dañı 25) yürtdüp geldiler. Ol qafirle çıqacaq yerde pusuya girüp pinhan oldular. Bu yandan qafirler 26) dañı gemilerin sürüp varup Yalaq Ovası'na ol qenara işqele urup bir gece çıqmağa 27) başladılar, qara yere döqüldiler. Her biri atların ve esapların çıqarmağa çalışırqen ğaziler 28) dañı ğafilen Allah'a sığınup teqbir getürüp cümlesi hamle edüp at salup qafirler 29) içine qoyılup qılıç urdılar. Hemandem qafirleri bir birine qatdılar. Şöyle qırdılar qim 30) vasfına bir Allah bilür. Denize [9] döqülüp ğarq oldılar qi başında devleti olan qurtula- 31) bildi. Gemiye güçle girebildi. Muhassal kelim, kafirün çoğı helaq oldı. Başları qaysı

f. 108 r.

1) oldı heman gemi içinde olanlar demirlerin alup qaçmaq ardınca oldılar. İstanbul'a gelüp olan 2) ahvali teqvurlarına habr verdiler. Teqvur bu haber işidüp hayli melul oldı. çoq cez u fez eyledi 3) illa elinde ne gelür sabr edüp qarar etdi. çar u naçar olundu bu yaña İznig qafirlerine 4) haber erişecek qim teqvurı sıdılar. Onlar dañı çoq ağlaşup yas etdiler. Aqıbet danışup 5) tetbir etdiler qim qaçanlar qaçmayanlar qala verüp muti oldılar. Hem öyle edüp 6) qalayı ğazilere verüp ğaziler dañı alup doyum oldılar. çünqim bugez Yalaq Ovası'na dolaşırlar. 7) zira ol vaqıt bu Yalaq ovası sarq dağlar ve sarq hisarlar idi. Hem bi-nihayet iller 8) vilayetler idi. Şenliq yerler idi. Ol zamanda İznigle İstanbul'uñ arasında olan 9) dağlarda İznimüd'e varınca ol dağlarda bir ağaç yoq idi. Şöyle şenliq idi qalalar 10) şehirler¹¹ qöyleridi. Soñra ıssuz qalıcaq ağaçlar ve ormanlar oldı derler. Hem ol zamanı görmüş 11) adamlardan rivayet olunmuşdur fi'l- vaqidür, şöyle rivayetler ederler qim ol yörenüñ 12) şenliq olmasına bir qaç sebeb beyan etdiler. Biri ol qim sarq yer idii biri ol qim 13) ğazilerden üzügüp gelen dañı onda gelmişidi biri dañı ol qim meger İstanbul'uñ teqvurı 14) bir mahbube qızı var idi. Ğayet cemile qız idi. Oñı teqvur ğayetde sever idi. Nağah ol 8 15) cüzam olmuş idi ve andan teqvur memleqetde ve ğayrı iqlimlerde etbba var ise mal döqüp 16) getürmiş idi. Hiç birisinden çare bulmadı niçe qim tumar etdiler hasil etmediler. 17) teqvur qızını ol halde görüp ğayet melul olup tasalandı. Ondan bir gün vezirlerine eytdi: “bari 18) bu qıza bir yer buliverün, onda qoñ, oñı ben bu halde görüp tasalanmayım” dedi. Meger 19) İstanbul'uñ qarşısında Anatoli yaqasında Yalaq ovası'nda bir teñjirden ıssı su var 20) idi. Şöyle yerden qaynar çıqardı, çoq su idi. Vardılar yarağın gördiler onda gönderdiler. 21) vardı [10] qarar etdi. Andan sonra teqvur ayrılığa doymayup qarşu qayığa binüp varup 22) qızın görürdi. Melul ğamgın olup gerü İstanbul'a gelürdi. Ol qız onda qarar edüp 23) dururqen bir yökseq yere çıqıp ol yerden çıqıp qaynayan suya nazar ederqen görü qim 24) bir qara canavar geldi. Üzerinde bir qyl yoq, şöyle hışlanmış tabaq elinden çıqmış 25) deriye benzer. Ol canavar gelüp suyuñ balçığına girüp gömülüp yatdı. Ondan çıqıp dağlara 26) giderdi ertesi geri saç oldı. Güzellendi. Ahir ol qız ol canavarı öyle göriceg oldı 27) göñlüne ilham düştü. Eydür “bu canavarı evelqi gördüm arqasında bir tüyi yoq idi. 28) uyuz idi, rencur idi.

¹¹ /lhlrlr/ yazılmış.

Bu balçıqda saç oldu, semirdi. Ben daği ol balçığa yatayım bile 29) başa daği sıhat vereydi” deyüp suya yuqdu. Ol sunuñ balçığına gömülüp yatdı. Bir neçe gün 30) istimal etdi Haq inayetinde cümle renci gidüp paq oldu. Tez atasına muştucu 31) gidüp sıhathi haberin bildirdiler. Teqvur onı işidüp ol gelen ademe şol qadar mal verdi 32) qı ömre yoğsulluq görmeye. Teyz qayığa binüp azm edüp onda vardı. Qızını sağ esen 33) bulup onda nece sıhat bulduğın sordı. Qız daği canavarı nece gördüğün gendinüğün vasfı

f. 108 v.

1) halini atasına beyan etdi çünqim teqvur ol sudan bu hasiyeti göriceq emr etdi qim 2) üzerine dürlü dürlü binalar eyledilr qubbeler ve havuzlar etdiler ve ğunalar etdiler. Bir hamam 3) etdiler qim alem qainatda ancılayın yoğ idi. Ol ğayet ıssı olmağın ayrıuq yerden 4) qargirle sovuq su getürdiler çoq emeqliq ğarc etdiler. Ondand sonra yer altında giderr 5) gemiler etdiler. Ta hatta deñize degin ol gemiler yer altına girür, gelür. Bazılar eytdiler 6) qim onı Güngörmez teqvurı yaptırdı. Bir teqvur vardı oña demişlerdi qim heman seni 7) gün gördüqlerin ölürsün demişler idi. Ol daği yer altından her yer gitmeğe dürlü dürlü 8) gemiler ve kârizler etdürmiş idi. Şöyle rivayet ederler qim “ol gemilerle yer altından 9) İstanbul’a gelür” derler hele şimdiki halde deñize degin gelür daği- [11] sını Allah bilür. Ol yöre- 10) ler hoş şenliq idi ve İlla ol qızdan ötüri şenliq oldu. Qalalar, şehirler oldu qı vasfı 11) olmas idi. Hem yeri daği sarp olduğucün ğazilerden ürküp gelen daği çün gelüp ziyade 12) oldılar. Onda ol qafirler qarar ederqen nagah bir gün bir üryan derviş çıqa geldi. Onları 13) İslam’a davet etdi. Meger dervişün bir ağaç qılıcı var idi qafirler onı görüp 14) gülüşürlerdi. Meger qafirlerüğ cem olıcaq yerleri banayırları ol hamam üzerinde 15) olurdu. Qafirler cem oldılar. Derviş onda geldi bunları İslam’a davet etdi. Qafirler 16) cümlesi sarhoş olur. Dervişün dolaşısı yanına derilüp cem oldılar. Dervişi masħaraya 17) almışlar. “eger sen dedüğün bizümle nice eydirsin? Sen yaluñuz hem yarağun yoq” dediler. Derviş 18) eydür: “niçün yoq işte qılıcum” dedi. Eger İslam’a gelmez senüğ bu qılıcımıla sizi hep qırarın” 19) dedi. Ol ağaç qılıcı göstürdi. Bunlar gene gülüştiler. İçinden bir sarhoş qafir ilerü 20) geldi. Dervişün öñüne durdı. Eytdi: “imdi qılıcumla beni çal göreyn, qeser mi?” dedi. Heman derviş 21) daği Allah sınıp teqbir getürüp qafiri çaldı. İki bölü. Haq teala inayetinde qafirler 22) gülüştiler. Eytdiler: “qılıcum qatı qesqin imüş. Bizümle daği böyle mi ceng edersün” 23) dediler. Derviş eydir: yoldaşınuzı görüğ yerinden depredüğ” dedi. Qatına geldiler gördiler qim 24) qafir qef görmüş. Depredelüm sandılar. Qafir iki pare olup düşdi. Heman cem olan 25) qafirler derviştend ol hâli görüp İslam’a geldiler ve necesi dağılup qaşdılar. Perakende 26) olup gitdiler. Muhassal-ı qelam derviş ol arayı fethetdi. Onda qarar etdi, onda vefat 27) etdi. Ziyaretğah oldu. Şimdiki halde daği ol mezar bellidür, hamam yanında meşhurdur. 28) Ol hamama varanlar ol mezarı ziyaret ederler. Himmeti hazır olsun rahmeten üstünün [12] 29) ve bu taraftan Brusa teqvurı bir qaç teqvurular daği ittifaq etdiler qim ğazilerüğ 30) üzerine yürüyelüm aradan götürülüm çoq leşqer cem edelüm yürüyelüm deyüp yürüdüler. 31) Osman Ğazi daği leşqer cem edüp Qoyunhisarı’nda qafirle buluşup azim cenq 32) etdiler. Ğayet qırğun oldu. Qafirlerden çoq qafir düşürdiler. Ğazilerden Osman’uñ 33) qarındaşı Gündüz Alp ve oğlu Aydoğdı şehid. Dingiz sınırından Qoyunhisarı’na degin defn

f. 109 r.

1) etdiler yol üzerine. Mezarını onda bellü etdiler. Üzerine taş yığdılar, dayiresin 2) çevirdiler. Ol vilayette şöyle meşhurdur qı her qiminüğ atı sancılarsa götürdiler 3) ol mezarı üç gez dolandurdılar, haq teala inayetinde şifa bulur. Hem yolça geçenler 4) toprağından alur giderler. Sıtma dutana içürürler. Haq inayetinde ayrıuq dutmaz 5) olur. Şimdiki halde ol vilayette meşhurlardur mezarı Haqqun inayetinde 6) peyğamberüğ mucizatında ol qafir şıqest oldılar. Dirnus teqvurı ve Brusa teqvurı qaçup 7) qurtuldılar. Ve Qestel teqvurı düşdi fi-n nar fi- saqar. Ondand Brusa teqvurı gelüp Brusa’da hisara 8) girdi. Ğaziler onı qovup hisara girüp qurtuldu. Ondand qaçup gelüp Uluvad’ı da aldılar. Teqvurla 9) sulh etdiler bunlara muti oldılar. Gene yerinde qondılar, kettidiler. Gelüp Brusa’nuñ üzerine 10) düştiler. Osman Ğazi gördi qim cengile alınmaz. Qapluca tarafından qim vardur hisara 11) qarşu bir havale yapıqlar. Qardaşı oğlu Aqtemur’ı onda qodı. Ğayet, ğayet bahadır idi. Yarar yoldaşlar 12) qodı. Bir havale daği dağ tarafına yaptırdı. Balabancıq derler bir qılı var idi, ğas idi. 13) Balabancuğ’ı ol hisar qoydı. Brusa’ya havale qoydı. Şimdiki halde daği ol hisara Balabancıq 14) hisarlı derler. Ol iqi havale bir yılda yapıqlar. Brusa’yı eğrettiler. Hisardan daşıra kimesne 15) çıqarmadılar. İyelin vilayetin aldılar. Hisar şöyle qaldı, üzerine havale oldılar. Bunlar bu tarafta 16) Brusa’yı egritmekte. Osman Ğazi yine Yenışehir’e geldi. Etraf-ı alemde neçe qafirler gelüp 17) neçe gez Osman’ile uğraşdılar. Çoq ceħd etdiler başaramadılar. Gelen sinup helaq oldu gitdiler. 18) Haq inayetinde aqıbet ol vilayet-[13] leri mamur etdiler. Feth edüp zabt edüp imaret oldu 19) ğaziler adil dadile ol vilayetleri mamur etdiler. Mâl ğanamiyle ğani oldılar. Osman 20) Ğazi bir zamandan sonra oğlu Orğan Brusa fethine göndürdi Qoca Miħali ve Durğut Alp’i bile 21) aldı

geçti? gelüp Brusa'yı hisar etdiler qafirler daği aciz qaldılar açlıktan buğaldılar¹² 22) Orhan Brusa üzerine hayli cenk etdi. Brusa teqvurına Bersaq derlerdi. Nâcâr olup 23) sonra elçi göndürüp Orhan'ile sulh etdiler hisarı verdiler ahdile peymanile. Teqvuru 24) malı, oğlu, qızı esbapile salı verdiler. çıqıp İstanbul'a gıtdiler. Osman Ğazi'ye Brusa 25) fethün demişler. Şaz oldı. Orhan Ğazi Brusa'yı fethetdi hicret ssenenh 796 yılında vaqıa 26) oldı oldı. Orhan Brusa'yı feth ettiğinde Osman hayatda idi. Ama Brusa Ğazasına 27) gelmedüğine sebep bu idi qim ayağı ağırdı. Ondan ötürü varmadı ama bir sebep daği 28) anuñiçün idi qim oğlu kendü zamanında şevqet dutsun der idi ve daği Osman Ğazi on doquz 29) yıl begliq etdi. Sonra Haq tealanın emrine gıtdi. Oğlu Orhan beg oldı. Hicret sene 767 30) yılında Osman vasiyyet etdi qim "beni Brusa'da gümiş qubbe altında qon" dedi. Bazılar dedi qi 31) "Sögütçü'ge defn etdiler." Pes ondan sonra yerine Orhan Beg oğlu oña denildi qim ehl-i 32) qeramet Orhan Ğayet qademli han idi. Raħmetullahi

nesr

bu taraftan Qonur Alp Ğazi

f. 109 v.

1) ve rahman ve Aqça Qoca ittifaq etdiler. Qonur Alp Aqyazı ovasın ve Qorpa ilin ve Bolı vilayetinden 2) ve Muturnı vilayetinden fethetdi. Gendüye musaħar etdi. Aqça Qoca daği Qocaelin fethetdi. 3) Anuñiçün ol ile Aqcaeli derler. Sonra Qonur Alp Aqça daği darı beqaya rıhlet etdiler. 4) Orhan ol vilayet sancağın oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. İnönü sancağın oğlu Murat 5) Ğazi'ye verdi qim qiçi oğlıdur. Orhan gendü geldi [14] İznigomidi feth etdi qiliselerini yıqtı. 6) Yerine mescitler ve medreseler yaptı. Şimdiqi halde İznigomit'de feth etdigi zamanda biri 7) medreseler vardır Qaramürsel derlerdi bir er var idi. Ol qenarı oña verdi. Vilayetin 8) tamam edüp üleştürdi. Elleri ve qenarları bağladılar qim İstanbul'dan gemi çıqartmaz 9) oldılar. Yalaq Ovası'n daği Aqça Qocayla olan Ğazilere onda olan Ğazilere bağışladı, vardılar. 10) Ve Qantır vilayetin Aqpaşa'ya verdiler. Bunların neslinden şimdi daği vardır Fazlullah qadı 11) qim şimdiqi halde Gelibolu'da tekkesi vardır, Aqça Qoca neslidür. Ve Qocaeli'ni ve Qorpa ve Bolı 12) vilayetin bunlar açmıştur. Çün Orhan Ğazi tamam memleqetleri muqarrer etdi, padişah oldı. 13) qarındaşı Ali Paşa'yı qatına oqudı. Ayıttı: "Ey qardaş memleqet saña baña begliq gereqmez." 14) deyi bil-qüllıye begligi terq edüp Orhan'a ısmarladı. Gendü bir göşeyi iħtiyar etdi. Ol 15) zamanda qardaş qardaşa hürmet ederdı. Biri birini ağırlardı. Bir gün Ali Paşa Orhan'a 16) ayıttı: "Ey qardaş şimden girü leşqerün ziyade oldı, İslam leşqeri artadı. Muhammet dini 17) aşiqare şevqet duttı. Günden güne ziyade oldı. Sen daği alemde bir nişan qo qim Ğayri 18) leşqerde olmaya" dedi. Orhan Ğazi eytti: "Ey qardaş dersen olsun" dedi. Ali Paşa eytti: "qo 19) leşqerün qızıl börq giysün" dedi. "Sen Aq börq giy" dedi ve "saña taallıq olan aq börq giysün" dedi. 20) Alemde bu daği bir nişan ola" dedi. Öyle olıcaq Orhan Hacı Beqtaş sultandan dest-i tövbe 21) edüp aq börq giydi. Gendüye Taaluq olan ademilerden aq börq giymeq ol zamandan qaldı. Ve ol 22) zamanda begliq qardaşlarıyla meşveret eyleyüp bilice olup bir arada dururlardıve bir 23) birin öldürmes idi, ta Yıldırım Han zamanına degin. Qardaş qardaşı öldürmeq Yıldırım 24) zamanından qaldı. Ve Anatoli'da yaya yazmaq Orhan zamanından qaldı. Ondan Orhan gelüp İznıq'te 25) bir ulu mescid cami ve bir imaret yaptı. Gendi eliyle aşın üleştürdi. İmaretlerde aş 26) bişürmeq andan qaldı. Ondan sonra İznügümid'i oğlu Süleyman'a verdi. 27) Nesr:

Yeñice'ye ve Göynüg'e ve Mudurnı'ya havale olmış idi. Ve Bursa sancağın oğlu Murat han Ğazi'ye 28) verdi. Orhan cemi vilayetine hazır oldı. Süleyman Paşa bin Orhan cemi vilayetine Taraqlı 29) Yeñicesine ve Göynüg'i ve Muturnı'yı tamam feth etdi. Ol vilayetde ne qadar qafir var ise Süleyman 30) Paşa'nun adlıni darını gördiler. 17 Cemi Müslüman oldılar. İlgün hep gelüp taptılar Orhan Qarasi 31) vilayetine ve Balhkeseri'si ve Berğama'yı ve Edremit'i nevahisiyle feth etdi. Ondan gelüp Uluvad'ı feth 32) teqvuru ile ahit edüp içine adam qodılar. Meger hayin olup qatlı etdiler. Ondan Süleyman 33) Paşa Rum iline geçmege niyet etdi qi hem Gelipolı fethine sebep ol oldı qim bir gün vilayetini seyr

f. 110 r.

1) etmege çıqtılar. Seyr ederqen nagah Aydınçuq'a temaşalığa vardılar. Temaşalığı gördiler qim 2) bir acayib Ğarib qim Süleyman nebi Aleyhisselam bina etmiş idi. Süleyman Paşa 3) temaşalığa aceb qaldı. Biraz durdı fikre vardı, hiç qimesneye nesne demedi ve söyleyemedi. Teqvur 4) aleminde iqen Eçe beg derler idi bir bahadur er var idi. Ğayli dillerden anııırdı. Eçe beg 5) eydür: "Ey hanım neye aceb fiqüre

¹² / bwqwldylr/ yazılmış.

vardunuz, acaba fiqrünüz ferasetünüz neyedir” dedi. 6) Süleyman Paşa eydür: “tefeqirüm bu deñizi öte geçmege fiqr ederüm, aceb mümkün 7) olur mı qim ol yerün qafirleri duymadan bu deñizi öte geçebilüz mi diye fiqr edirüm” 8) dedi. Ece beg ve Fazıl beg dañi derlerdi bir er dañi var idi. Bu iqisi eyttiler: “Ey padişah 9) eger destur verürsenüz biz iqimiz geçelüm dediler, taqdirde ne ise görevüz. Süleyman 10) Paşa onlara destur verdi. Pisgürdiler bir yer buldılar adına Viranca derlerdi [16] bir 11) hisardur. Güreci’den aşığa deñiz kenarında Gelipolı’dan yoqaru Çimeniliq hisarı derler onun 12) muqabelesinde Rumeli tarafında Ece Beg ve Fazıl Beg iqisi bir sal düzdiler. Eyttiler 13) “geceyile geçelüm” dediler. Geceyile Çimeni qalasınun nevahisine geçilir. Bağlar arasında 14) bir qafir dutılır alup ol qafir sala binüp ale’s-sabah Süleyman Paşa’ya ilettiler Süleyman 15) Paşa ol qafiri hılatledi ondan eyitti: “sizün hisara bir çare bir çare varmıdır qim 16) qimse görmeden varavuz qafir eyitti: “ben sizi bir yerden iletelim qim kimsene görmeye qafir 17) eyitti: “qafirler görmeden hisara girevüz” dedi. Hemandem bir qaç sal düzdiler. Süleyman Paşa 18) yetmiş seqsen gişiyile alp erenler ve bahadurlar sala bindiler. Geceyle öte yaqaya geçtiler. 19) Bu qafir bunları doğrı Çimeni qalasıñun öñüne getürdi. Bir tersliq var idi. Hisara qarşu 20) bağlanmış idi hisardan ziyade yöqseq idi meger qala içinde kimesne yoğ idi. Ziyade 21) ħarman vaqti idi. Hep qafirler ħarmanda idi. Hisar ħaliydi ol terliqten geceyle 22) girdiler hisarı aldılar. Ol Çimen qalasınun gemilerin 27) saqladılar ve dañi durmadan öte yaqadn adam geçürürlerdi ve çoq leşqer cem etdiler. Evvel qademi 28) Rum eline geçmeq ol yerden oldı. Rum eli ol aradan feth olundı ol yörenün qafirlerin 29) incitmediler. İstimalet verdiler qafir dañi çünqim emr ü aman içinde oldılar. Hem hatunların 30) ve oğlanların ve kızların ħoş dutdılar. Bu gez Çimen qalasınun qafirleri muayyen oldılar. Ondan Ğonya 31) derler bir hisar dañi aldılar. Bu gez ellerinde hisar iqı oldı. Halqıyla dañi barıştılar.

f. 110 v.

1) Ondan Aydıncıq’tan ħayli adam gemilerle geçtiler. Bu gez Rumeli [17] Allahueqberle doldı. Ğaziler 2) teqbir getürüp yürüdiler. Gelüp Gelipolı dayiresine segirdim etdiler. Ondan sonra Gelipolı teqvurı 3) adam cem edüp gelüp bunlarıñla uğraştılar. Azim ceng etdiler. Haq teala fursati 4) Ğazilere verüp Gelipolı teqvurın sıdılar. Qaçtı hisara girdi. Ondan Ğaziler döndiler teqvur 5) dağına segirttiler. Teqvur dağını dañi feth etdiler. Ol yeri zabt etdüqten sonra gelüp Gelipolı 6) feth etdiler. Sene 757 yılında vaqta oldı. 7) Çünqim Gelipolı bunlarıñ oldı. Ondan Süleyman Paşa Ħayrabolı vilayetine aqm etdiler. 8) Aqından her na qim qaparlar qazarlardı. Alup Gelipolı’ya gelürlerdi. Meger bir beg var 9) idi adına Evrenos beg derlerdi. Ğayet bahadur idi. Hacı İlbegi derlerdi bir dilaver dañi 10) var idi. Bu iqı Ğazilerle gelüp Dimetqa’ı ve İlbegi Birğuzi’ni çalıp çırparlar idi. Giri dönüp 11) Gelipolı’ya gelürlerdi. Edirne yanında Meriç qenarında ol berğuzi ol zamanda İlbegi alduğı 12) için ol berğuzun adını İlbegi Berğuzi deyü ad verdiler. Ol hinde Süleyman Paşa merhum atın 13) ayağı bir dirlüge geçti. Atıyla teqerlendi. Ol ovada şehid oldı sene 759 yılında 14) vaqta oldı. Ondan Orħan Beg’e’ adam gönderüp Süleyman Paşa’nun vefatını bildürdiler. Ğayet 15) melul oldı ama ol hinde Orħan ħasta olmuş idi. Ğayet zayıf mizac idi. 16) Vefat şudan Süleyman Paşa bin Orħan bin Osman.

17) nesr

Raviler şöyle rivayet ederler qim meger Süleyman Paşa’ya ol hal vaqta olmazdan 18) öndin yanında olan Ğazilere vasiyet etdi qim yoldaşlar sizlere vasiyet iderüm qim 19) ben bu yaqında giderüm. Beni bu vilayette defn edesiz ve eger size qafir gelürse saqınasız. 20) Qaçmayasız Allah’a teveqqül edüp durasız. Haq tealanun ħiqmetin göresüz deyü ısmarlamış 21) idi. Ve hem ğayret edesiz benüm ölümü qafirlerle alırmayasız. Çün Süleyman Paşa merhum 22) naqil etdi. Dayireden qafir işidüp şaz olup [18] ħayli leşqer cem edüp deñiz yüzinden gemilerle 23) azm etdiler qim varalar gene Ğazilerden o yerleri alalar. Çün qim hal böyle vaqta oldı. Ğaziler 24) bir gün Bolayır’da dururqen gördiler qim Qavaq Tuzlası tarafından Bolayır’a qarşu döqüldiler. 25) Qaraya çıktılar Ğazilere qarşu sancaq çözüp durdı. Alaylar bağlayup dañi yürüdiler. Qafir 26) çoq idi Ğaziler az idi. Hem Ğaziler Süleyman Paşa’ya ancılavın vaqta oldığına ħayli meluller 27) idi. Ve illa Allah’a sığınup teveqqül ğayret edüp hem Süleyman’un tabutın bir divar altında 28) gömüp üzerine taş yığdılar. Belürsiz eylediler qim eger qafirler ğalip olursa bari Süleyman 29) Paşa’nun tabutın bulup bir hades etmeyeler. Çün qafir alayı bağladılar. Yürüdiler hemanden 30) qim deñizden ħayli yer gıtdiler. Ğaziler dañi durup teqbir getürüp Allah’a sığınup bu gelen 31)

qafirlerün ğalebesinden taaccübe qalup hem leşqerine baqadururqen heman gördiler qim qafirler 32) gelidururqen qarış murış olup dağılup qaçmağa başladılar. Gerisine dönüp gemiler tarafına hücum

f. 111 r.

1) edüp bir birine baqmayup qaçtılar. Haq tealanuñ fazlı yetişüp qafirler ol ova 2) içinde şöyle qırdırdılar. Qim demet gibi döqüldiler. Helaq oldılar gemilerine qoyuldılar 3) gitdiler. Ve ol bunları ıranları müselmanlar görmediler hiç. Çün ğaziler dañi qafirleri bu hâli 4) böyle gördiler. Segirdüm edüp soyup teraşlamağa başladılar. Doyum olup gene Bolayır'a gelüp 5) karar etdiler acaba bu qafirler qim qırdı deyü bir söz söylestiler. Ondand haq teala şüqürler 6) etdiler. Ravi şöyle rivayet etdi qim ol qaçup qurtulan qafirlerden haber işidüp 7) qim heman qim denizden ayrıldıq. Gördük qim bir alayı boz atlular geldiler heman qim biz aqladı 8) gördiğ taqatimiz qalmadı. Elimiz dutmaz oldu bize qılıç qoydılar bizi onlar qırdılar. Biz 9) onları qırmağuğ göğden mi endiler yerden mi çıktılar qim heman ol arada belürdiler. Qafirler 10) onları bizden sandılar onlar hoz geyüp erenler imüş. Haq teala onları bize medet göndürdi. 11) Gelüp düşmanumuz helaq etdiler. Ondand sonra bunda ğaziler Orhan Ğazi'ye Brusa'da haber 12) göndürdiler. Üzerlerine gemilerle mübalağa qafir gelüp qaraya çıqıp bunlaruñ üzerine çıqıp geli 13) durqen qırılđuğın ğaziler qıranları görmeyüp qaçanlardan haber alup qim bizi bir alay boz atlular 14) qırıp sıdı didüqlerin bir bir beyan vaqia haber göndürdiler. Orhan Ğazi Süleman Paşa vefatına 15) çoq cez u fez edüp melul olmış idi ama qafirler şunculayın şiqest olduğuna haq teala çoq 16) şüqürler eyledi. Şöyle rivayet ederler qim Orhan Ğazi dañi ol yılda haq teala emrine vasıl 17) oldu. Süleymen Paşa Orhan'dan iqi ay öñdin vefat etdi. Hicretüñ sene 759 yılında vaqia oldu. 18) Ondand Ğazi Murat tahtına geşti, padişah oldu. Hicretüñ sene 759 yılında vaqi [19] oldu. 19) nesr

ondand sonra gelüp Brusa'da karar etdi. Ondand gene çoq leşqer cem etdi. Qarezi vilayetinden 20) ve gendü vilayetinden ol hinde Candarlı Halil derler idi bir er var idi. Bileçüq qadıstıydı. 21) Ve hem İznig'e dañi qadı idi. Onı getürüp Ğazi Murat qadısqer edindi. Ondand lalası Şahin'ile 22) gelüp Gelipoli'dan geçtiler. Doğvine derler İstanbul'a yaqın bir qala derler, onı feth etdiler. Yağma 23) eylediler. Ondand sonra varup Mesli qalası dañi aldılar. Anuñ teqvurı. Gendü rızasıyla verdi. Ondand 24) sürüp Berğoz'a geldiler. Berğoz'uñ hoz qafiri hisarı boş qoyup gitmişler idi. Çün hisarı boş 25) buldılar. Vardılar ondand bu [21] taraftan Hacı İlbegi ile Evrenos Beg bunlar dañi gelüp Meriç 26) qenarında bir Berğoz aldılar. Şimdiqi halde onı dañi İlbegi Birğuzi derler. Ondand sonra ğaziler 27) gündüz ol Berğoz'a girürler idi. Gece olacaq ol yöreye segirdim salardı. Her ne qim ellerine 28) girüye ol berğozu gelürlerdi. Ondand sonra Dimetoqa teqvurı var idi. Er cem edüp 29) ğafilen ol İlbegi ele getürmek diledi. Hacı İlbegi dañi onı casus edüp ol laini ğafil 30) bulup ele getürdi. Dutup Dimetoqa'nun üstüne vardılar. Halqile ahdü peyman etdiler. Teqvurı oğhıyla

f. 111 v.

1) qoyıverdiler. Hacı İlbegi Dimtoqa'yı feth aladı. Hicretüñ sene 755 yılında. Evrenos Beg'i Qeşan 2) vilayetini fethetdi. İpsala'yı dañi bie ve bu taraftan Murat Ğazi Esqiden göçti. Edirne'ye 3) gitmek niyet etdi. Lalası Şahin begler begi idi. Ondand Şahin Lala'ya leşqer verdi. Edirne'ye göndürdi. 4) Çün Şahin Lalah Edirne'ye geldi. Edirne'ye qafirleri qarşuladılar. Azim cenq etdiler, hayli adam 5) qırdı. Aqibet qafirler münhezim oldu. Qaçup Edirne'ye gelüp hisara girdiler. Murat Ğazi'ye 6) Şahin Lala beşaret haberin gönderdi. Bunca başlar bile göndürdi. Hacı İlbegi ve Evrenos 7) beg Ğazi Murad'uñ öñüne düşüp doğrı Edirne'ye götürdiler. Ol vaqit ğayet daşqun idi. Edirne 8) teqvurı güçile qayığa bindi. Geçüp Eynoz'a gitdi. Ğaziler alessabah durdılar. Qalayı hâli buldılar. 9) Şehir halqı açar verdiler. İcerü girdiler Edirne'ye feth olundu. Hicretüñ sene 761 yılında 10) Ğazi Murad'uñ lalası elinden qim Ğazi Murat Orhan oğludur gene ol Hineteyde(?)¹³ Ğazi Murat 11) lalası Şahin'e Zağra'ya ve Filibe yöresin aqın verdiler. Onı göndürdi ol taraftan varup 12) fethetdiler. Ve Evrenos Beg'e dañi İpsala'yı verdi. Evrenos beg dañi İpsala'yı feth etdi. 13) Ondand bunlar yerlü yerinde üç beg oldılar. Bir gün qara Rüstem derlerdi bir danişmend var idi. 14) Qaraman vilayetinden gelmiş idi. Ol Qara Rüstem sürüp Cendereli Qara Halil qim qadı 15) asker idi. Geldi eytti: "Bunca begliq malı zayi edersin" dedi. Qadı azker Halil [22] eydür: "zayia 16) olacaq nece mal vardur eydivir" dedi. Qara Rüstem eydür: "iş bu esirler qim ğazadan ğaziler 17) getürürler. Tañrı buyruğında beşte biri paşaşahundur" dedi. "Niçün onı almazsın" dedi. Qara Halil 18) dañi bu qadiyeye padişah arz etdi. Ondand Murat Han Ğazi eytti: "Çünqim tañrı buyruğında 19) varsa alıñ" dedi. Vardılar Qara Rüstem oqudılar. Eytidiler "Ya Mevlana çünqim tañrı buyruğında 20) ne ise onı et"

¹³ /hyneteydeh/ yazılmış.

demişler. Vardı Qara Rüstem Gelipolı'da oturdu. Esirden yigirmi beş aqça aldı. 21) Bu ihdas bu iqi gişiden qaldı. Gelipolı'da esirden bac almaq Cenderelü Qara Hâlıl'den ve biri Qara 22) Rüstem'den qaldı. Didanden hem Ğazi Evrenos Beg'e daħi ısmarladı qım aqından çıkan esirlerden 23) beşte birin alalar. Dört esiri olanuq yigirmi beş aqçesin alalar. Bu tertib üzerine vardılar 24) oğlanlar devşürdiler. Ondan aqından beşden birin aldılar. Getürüp qapuda bu oğlanları daşıra 25) illere Türqlere verdiler. "Türqçe örgensin" dediler. Ondan Anadolı'ya bu oğlanları göndürdiler. 26) Türqler bu oğlanlara çift sürdürdiler. Bunca zaman bunlar Türqçe öğrenince quvetlendiler. Bir 27) qaç yıldan soñra yeniçeri aldılar. Hem adı yeniçeri qodılar. Bunların ol aslı ol vaqitten berü qaldı. 28) Bundan soñra Murat Ğazi Brusa'da qarar etdi. Tamam Rumeli begler begliğin lala Şahin'e verdi. 29) Evrenos Beg'e uç begliğin verdi. Ondan soñra Murat Ğazi Gelipolı'ya geldi. Cendereli Qara Hâlıl'e 30) paşalıq verdi. Qara Hâlıl qi paşa oldı. Adını Hâyreddin paşa qodılar. Gelipolı'dan daħi Biga tarafına 31) vardılar. Ol vilayetleri feth etdiler. Zapt olundu, ondan geçüp Brusa'ya geldiler. Qışı onda etdiler. 32) Bu taraftan Lala Şahin Esiqi'yi fethetdi ve Evrenos Beg daħi Gülmülcine'yi fethetdi. Bundan soñra yaz 33) oldı. Murat Ğazi gene gelüp Biğa'yi fethetdi. Sene 766 ondan soñra haber geldi qım Serf leşqeri

f. 112 r.

1) hücum etdi. Edirne'ye gelmeqte kırq elli biñ leşqeri var. Çün haber [23] geliceq Murat Ğazi daħi 2) ol aradan geçti. Gelipolı Boğazi'na geldi qım [Rum]eli'ne geçmege düşmanıyla buluşa. Bu taraftan daħi Serf 3) leşqeri Edirne'ye yaqın gelmiş idi. Çirnen qarşısına qım şimdiki zamanda daħi ol yere Serf 4) sinduğı derler Serf leşqeri onda qonmuş idi. Lala Şahin Allah'ın inayetine sığınup 5) peygamberün mucizatu bereqatında ğazilerle gece dün başğünini eyledi. Sarp leşqeri meczup 6) olup yaturqen nagah tavlanbaz avazın ve ğaziler ünün işitilir. "Türq geldi" bir birine doqundılar. 7) Atlar ürqeti ve boşandı. Bunları giçenedi. Ve qafirler daħi qılıç çeçip bir birine qırmağa başladı. 8) Sinup helak olup münhezim olup qaçtılar. Ama bazı ravi rivayet ederler qım Serf leşqerin 9) sıyan daħi Hacı İlbegi idi. Meger Hacı İlbegi dört qışı ile ebeleni gitmişdi. Neçe yolda 10) giderqen bir gece qulaqlarına bir ğalebe geldi. Bir sapa yere gizlenüp gözlediler qım bu ne 11) ğalebedür derqen bi-nihayet qafir leşqeri gelüp qondi. Ondan Hacı İlbegi eyitti: " nice edelüm qardaşlar?" 12) dedi. Bunlar eyttiler: "Tedbir sizüñdür, nice dirsenüz öyle edelüm." Dediler. Ondan 13) Hacı İlbegi her bir yoldaşını bir tepe üzerine qodı. Ondan bunlara ısmarladı. Eytti: "her 14) qaçan ben tavlanbaz urdı, çıkarum. Siz daħi öyle edün" dedi. Andan gendü daħi qafirler bir 15) yanına geçti durdı. Çün qafir leşqeri daħi gelüp bunların arasına geldiler heman Hacı İlbegi 16) tablanbaz urup teqbir getürüp bire ğaziler qomañ" dedi. Çün qafir leşqeri ol avazi işitiler, 17) gördiler qım dört yanını Türq almış. Gendüler arada qalmışlar. Hemandem "Türq geldi" bir birine 18) doquşup ol orman arasına dağılup bir birine qılıç qoydılar. Qarañu içinde bir birine 19) öyle qırdılar qım vasf olunmaz. Heman münhezim olup qaçtılar, gittiler. Hacı İlbegi 20) ellibin qafir leşqerin dört gişiylen sıyup qaçurdılar. Bu yaña Lala Şahin daħi Hacı İlbegünün [24] 21) bu bahadurlıqın görüp ol zaman beglerine hoş gelmeyüp adavet bağladılar. Aqıbet bir hileyle 22) Hacı İlbegi helaq etdiler. Çün qafir leşqeri sındı. Ğaziler bi-nihayet doym oldılar. Malı 23) ğanimetile gerü Edirne'ye geldiler. Ondan Lala Şahin'i anca mal anca edirler ve bir nece 24) başlar Ğazi Murad'a göndürdi. Ğazi Murat bu fethi işidüp şaz oldı. Geri Brusa'ya indi. 25) Onda qarar etdi. Hicretün sene 797 yılında Murat Ğazi oğulların Yıldırım'ı ve Beyazıd'ı 26) ve Yaquub Çelebi'yi sünnet etdi. Âli düğünler eyledi ve Bileciq'te bir cami yaptı ve Brusa'da 27) daħi bir cami ve bir medrese yaptı ve bir imaret yaptı ve Germiyanoğlı'nun kızın Yıldırım 28) Hân'a alıverdi. Âli düğünler eyledi. Andan varup Hamidi ilini feth etdi. Andan Qütahya'ya 29) Aqşer'in fethetdi. Hicretün sene 782 yılında. 30) Murat Ğazi gelüp Gelipolı'dan geçüp Melen'e reye Muğalqara'ya geldi. Evrenos Beg ve Lala 31) Şahin Rumeli çerisiyle gelüp Murat Ğazi'ye buluştılar. Andan İncügez tarafına 32) vardılar. Bolaniye derler bir hisar vardur. Ğayet sarp idi. Türq oña "tañrı yıqtuğı" derler.

f. 112 v.

1) Ol vilayetünün qaçub ol hisara gittiler. Murat Ğazi üzerine düşüp hayli gün ceng etdiler. Alamadı 2) geçüp gittiler. Murat Ğazi alımaduğına ğayet melul oldı. "Meger bunı tañrı yıqa" deyüp derdile ah 3) eyledi gitdi. Meger ol arada bir qavaq ağacı var idi. Ulu ağaç idi. Murat Ğazi ol ağacın 4) dibinde qondi. Arqasın verüp dayandı, oturdu. Saht olup dururqen nagah bir haber geldi qım 5) sultanum devletinde hisarın bir tarafı yıqıldı. Murat ğazi Lala Şahin'i göndürdi. Varup esirlerin alup mübalağa malile getürdiler. Ol hisarın içinde altun taşlar bulundu. Ğaziler başlarına 7) giyüp Murat Ğazi öñüne geldiler. Altun üşüf giymek ol zamandan qaldı. Andan Murat Ğazi ol qavaq ağacına "devletlü qadimli qavaq ağacı" deyü ad verdi. Ol zamandan berü ol araya "devletlü qavaq ağacı" derler. [25] Şimdiki halde ol

ağacın ol yerde qütüğü vardır. Andan Murat Ğazi ol hisarın 10) qafirleriyle ahitlenüp avratlarıyla oğul kızlarıyla istimalet verüp gerü yerlerine gönderdiler. 11) Şimdiği halde ol hisara “teñri yıqtığı” derler. Sultan Ğazi Murat ol yerden geçüp Edirne’ye 12) geldi. Vezir Ğayreddin Paşa’yı ve Evrenos Beg’i göndürdi qim “varun ol vilayetleri fethedün” dedi. Evrenos 13) Beg dağı Gümölcine’ye uç edintüpİsqete’yi ve Marulya’yı fethetdi. Ğaracın aldı. Ol zamanda 14) Ğarac az idi. Şöyle olurdu qim qafirler dağı incinmezlerdi. Giysisin ve öqüzün ve oğlın kızın 15) saturup ya rehin qodurup almazlardı. Ol zaman padişahlar tamaqar degillerdi. Her 16) ne ellerine girürse yigide yijile verirlerdi. Ğazine bilmezlerdi. Heman qim Ğayreddin Paşa qapıya 17) geldi padişahlarla tamaqar danışmendler musahib olup taqvayı qodılar. Fetvaya 18) başladılar. “Ğazine dağı gereqtür padişah olana” dediler. Ol zamanda padişahları 19) gendülere eydürdiler “tama zulüm dağı peyda oldı elbetde tama olduğı yerde zulüm 20) dağı olsa gereqtür. Şimdiği halde dağı ziyade oldı. Bu memleqetlerde ne qadar zulüm 21) ve fesat olsa danışmendlerdendir. Sebep onlarındur. Eger onlar ilmile amel eyleselerümmi Ğalq dağı onlara tabi olurlardı.” Amma bunun üzerine hikayyet geldi. Anadolu’da 23) Yenışehir tarafında qim Aqbıyıc dedem var idi. Bir gün Brusa’da Mevlana Yigenile otururqen 24) Aqbıyıc eytti: “ey Mevlana bu ümmi qavim ne qadar günah ederlerse hep ehl-i ilm sebebtür. 25) Ol günahları haq teala sizden sorsa gereqtür” dedi. Bu gez Mevlana Yigen “ne sebepten ötürü 26) bizden sorarlar” dediler. Andan Aqbıyıc dedem eydür: “ondan ötürü qim sizler zina etdüğünüz ve livada 27) etdüğünüz ve açqayı ribaya verdüğünüz ve helali haramı farq etmedüğünüz ümmi qavim dağı sizden 28) görü. Anlar dağı öyle ederler. Anlar dağı size öy- [26] - qündi. Eger sizden görmeseler anlar dağı 29) etmezlerdi. Nagah qim siz Ğinzır etin yemezsiniz anlar dağı yemezler. Eger gerü qalanından siz 30) yığlınsanız anlar dağı Ğıçbiri etmezlerdi. Hem insaf edelüm vaqıa öyle degil midür? Şimdiği 31) halde her bir ehli ilm var mıdır qim bu haram diye qaul etmeye. Her ne qim anlara gelür Ğıç

f. 113 r.

1) bir haramı şübhelüsü yoqtur. Eger haram ve şübhelü nesne olsa onların qatında gereq olur. 2) Bari ömründe birin redi edeydi. Redi etmeq ne mümkün? Haram olsun helal olsun neye qi eline 3) girsün. Evet Ğıqmet budur qim gene yemeğe qıyamaz vermeq ve yedirmeq ilim ehil qatında 4) qatı ayıbtur. Onların qatında ancılayın gelecti anma. Gene biz maqsuda gelectüm: “Deli Balaban 5) derler bir sancaq begi var idi. Siroz üstüne göndürdi, anı hisar etdiler. Andan Şahin 6) Lala vardı. Qavala’yı ve Derme’yı ve Siroz’u fethetdi. Andan geçüp Qara Ferye’yı fethetdi ve Anadolu’da 7) ve Saruğan vilayetinde göçer evler var idi. Anları sürdiler Siroz tarafına, Vardar Ovası’na 8) getürdiler. Andan varup manastırı dağı feth etdiler. Selaniq vilayetini dağı aldılar. Qavala 9) iline varınca bu fethi etdiler. Bu tariğinde sene 787. Andan sonra Laz oğluna 10) dolaştılardur.

11) nesr

Murat Ğazi’ye küffara Ğaber göndürdi. “Cilasun cenq edelim. Devlet qımün ola” dedi. Ğazi 12) Murat dağı leşqer cem edüp yürüdi. Oğlı Yıldırım Beyazıt ve Yaqub Çelebi aldı. Qos- 13) –ova’ya çıktı. Serf leşqerin qarşuladı dağı Qosova’da buluştılar. Ğayet cenq oldı. Ğazi Murat 14) anda şehid [27] oldı.

14) nesr

Çünqim Ğzi Murat anda şehid oldı. Rahmetullahi ileyhi andan ol begler ol hali 15) bilüp danışiq etdiler. Aqıbet Yaqub Çelebi’yı getürdiler. “gel babañ ister” deyü. 16) Çünqim geldi. Dutup qaydın gördiler. Yıldırım Beyazıt’ı tahta geçürdiler. Padişah qıldılar ve Laz 17) oğlu dağı ol cenqte dutuldu. Götürdiler Yıldırım Beyazıt Ğan öñünde qatletdiler. Fin-nar 18) fissaqar Murat Ğazi otuz yıl begliq etdi. Andan vefat etdi. Andan Qosova’da düştüğü 19) yerde dağı bir tübe yapturup bellü etdiler. Şimdi dağı ol yerde türbesi durur. Andan 20) meyyitini iledüp Brusa’da defnetdiler. Hicretün sene 791 yılında vaqıa oldı. Andan Yıldırım 21) Beyazıt gelüp Edirne’ye geldi. Padişah soydan Yıldırım Beyazıt Ğan ila rahmeti teala

22) nesr

Yıldırım Beyazıt ol yıl içinde Qaratova madenlerini nevahisiyle fethetdi. Firüz 23) Begi derlerdi bir bahadur beg idi. Anı gön- [28] -dürdi. Vardı Vidin’i fethetdi. Andan gelüp Yıldırım 24) Ğan Edirne’de qarar etdi. Andan sonra Firüz Beg’e aqın verdiler. Varup Eflah iline segirdüp 25) aqın etdi. Biğayet doyum geldi. Hem paşa yigit qim İshaq begün efendisiydi. Ol Bosna’ya aqın edüp 26) segirtti. Bozna vilayetini fethetdi. Andan sonra Yıldırım Brusa’ya vardı. Anda bir cami ve medrese 27) ve tımarĞane yapturdu. Tamam etdi, andan sonra Edirne’de dağı bir imaret bünyad edüp tamam 28) ettürdi. Andan sonra gene Brusa’ya geldi. Andan leşqer cem edüp Qaraman’a çıktı. Qaramanlar qarşu 29) geldiler.

Andan geldi Alaşehir fethetdi. Aydın ilin ve Ayasoluğ'ı gendüler verdiler. Andan geçüp Yıldırım 30) Han Saruhan vilayetine vardı feth etdi. Bundan sonra sahl zaman içinde Aydın ili begi ve Saruhan begi 31) ve Germiyan begi Allah emrine gitdiler. Cümle ol illeri Yıldırım Han'a geldiler andan sonra Saruhan vilayetin

f. 113 v.

1) Ertuğrul'a verdi fetihlerin tarihi sene 792 yılında vaqia oldu. Andan sonra Sultan Yıldırım 2) Beyazıt vardı. Qonstantiniye'ye düştü. Cenq eyledi, bunlar cenq içinde iken Üngürüs qıralı 3) İaini hücum edüp gelüp Nigebolı'ya düştü. Hisar etdi. Çünqim Yıldırım Han'a haber oldu 4) qim hemandem Qonstantiniye üzerinden geçüp yaqın varıcaq don degşirüp şebhun edüp 5) qıralı leşqeriyle dünyeye döğüp helaq etdi. Bu tarih hicretün sene 792 yılında vaqia oldu. 6) Yıldırım Han andan geçüp Qonstantiniye'ye gelüp üzerine düştü. Hem Galata'dan yoqaru bir yöqseq 7) yer vardur anda bir havale yaptırdı. Egritdi şöyle qim qafirleri aciz qıldılar. Aqıbet 8) naçar olup teqvur adam gönderüp Sultan Yıldırım Han'ile sulh etdiler. Yıldırım Han içine 9) adam qoyıp qadı diqti. Taraqlı Yeñicesinün hisar erlerini sürüp getürüp İstanbul'ın içine 10) qoydılar. Bir mahalle etdiler. Mescit yaptılar hicretün sene 794 yılında. Andan Yıldırım Han 11) Nigebolı'yı feth etdi. Silistre'yi fethetdi. Andan sonra Mora tara- [29] -fını vardı. Qara Ferye'de 12) bir imaret emredüp yaptırdı. Andan gelüp Edirne'de qarar etdi. Vulq oğlu qızını Yıldırım 13) Han'a verdi. Dünür dünürsi oldu. Ta Vulq oğlu qızı gelmeyince Yıldırım 14) Han'a sohbet ü işret ne idügin bilmezdi. Hiç şarab içmezlerdi. Hem sohbet olmazdı. 15) Osman, Orhan Gazi hünqar zamanında şarap içilmezdi. Hem ol zamanda Müsülmanlara 16) varidi qim suallerin geçürürler idi. Anlar dağı ulemadan utanup ne derlerse sözlerinden 17) çıqmazlardı. Ve eger âli Osmandan bir günah ve bir zulüm sadır olsa oñı men ederlerdi. Eydirlerdi: "eger men 18) olmasalar ol zaman âlimleri andan qaçarlardı. Ol padişah qatına varmazlardı. Ulemalar 19) ol zamanda müfsid degillerdi. Şimdiqi ulemalar gibi ehli menasib olup [30] padişah qapusına 20) üşerler. Anlar şera muhalif nesne olsa elbetde sözlerin geçürürlerdi.

21) nesr

Ol zamanda qadılığa bir danışment müderrislerinden dalep ederlerdi. Bir qadılığa 22) razı olmazlardı. "Qadılığ cehennemden bir hasırdur" derler idi, qaçarlardı. Bu 23) acceptür qi şimdiqi zamanda qadılığ için eger elinden gelse biri birin qırarlardı. Andan 24) girü şimdiqi zamanda istihqaqi yoq. Qimseler bir qimseye nece zaman hizmet eder. Dağı 25) dileq edüp bir qadılığ alur ve eger adın yazup eline verilerse oquyamazlar. Şimdiqi 26) halde qadırlara eriştüim bir hüccet hacet oldu. Eydür: "ben yazmazam bir gişi olsa 27) yazsa. Şol suretlü olan billahi qadılığa hüqmi şera layıqtur. Vay ol qim 28) iqlim [qim] şimdi zamanda danışmend dirilenler qadı olup hüqmi şeriat icra ede. 29) İlerü [zamanda qadılığa] bir Danışmend dalep edüp buluverürlerdi. Şimdiqi zamanında 30) yeni dileqçeler bulub [dileq etdürüp] gelüp begler qadı aşqer qapusında qör qör üşürürler. 31) Hır ve haqir olup [mülazemet] etmezlerdi. Heman qim Osman beglerine Acem ve Qaramanlar 32) musahip oldu. Osman [begleri] dağı dürlü dürlü günahlar mürteqib oldılar. Qaçan qim Çandarlu

f. 114 r

1) Qara Halil ve Qaramani Türq Rüstem bu iqişi ol zamanda ulular hem âlimlerdi. Heman bunlar 2) Osman begleri yanına geldiler. Dürlü dürlü hileyle âlemi doldurdılar. Andan ellerü hesab defter 3) bilmezler idi. Heman qim anlar geldiler hesab ve defter anlar telif etdiler. Aqçe yığup hazine 4) etmeq anlardan qaldı. Soñın hiç fiqir etmediler. Qoyup gideceklerin anmadılar. Gendülere mağrur 5) oldılar.

6) nesr

Heman qi Qara Halil oğlu Ali Paşa [31] vezir oldu. Fısq u fücür ziyade oldu. Mahub 7) oğlanlar yanına aldı. Adına iç oğlanı qodı. Bir neçe zaman ne gereqse edüp çıkarup 8) mansup verürdi. Anlardan ilerü gişi ilerü varidi. Cümle mensup onlar yerlerdi. Çıqarup azl 9) edüp birine vermezlerdi. Eger bir sipahi olsa mansıbı oğlına verürlerdi. Ve eger oğlu 10) qalsa qızı ya avratı qalsa zelim olmasın deyüp anları bir qula verirlerdi. Ol ölenün 11) tımarını bile verürlerdi. İç oğlanına rağbet etmeq Ali Paşa'dan qaldı. Heman Ali Paşa 12) vezir oldu. Anun zamanında dermanlar çoğaldı. Begler qapusına geldiler. Her biri anlara yarayalum 13) deyü tabiatlarına münasip cevap verürlerdi. Allah buyruğın terq etdiler. Ali Osman 14) bir sulp qavmıdi. Anlar geldiler dürlü dürlü hileler, başladılar. Taqvayı götürdiler. Fetvaya 15) başladılar. Yeni aqçe kesüp esqi aqçe ile bazar etmemeq anlardan qaldı ve esqi ğayri 16) vilayette gitmeye deyü yasaq qodılar. Ali Paşa bir zerraq gişi idi. Eqser halqun aña tabi 17) oldılar. Qadılruñ dağı fesadı zahir olmağa başladı. Bizzat Han dağı hallerine muttali 18) oldu. Hüqm etdi ne qadar qadı var ise

cem etdi. Yenışehir’de bir evde qoydı. Dağı “ot 19) uruñ heb yansunlar” dedi. Vezir Ali Paşa aciz qaldı. Ta qadıları qurtarmağa çare bulmadı. 20) Ahirül’emr padişahıñ bir masqara Arapı var idi. Habs idi. Bir sözün içi olmaz 21) idi. Nedimliqte naziri yoğ idi. Yıldırım Hıñuñ ğazabı vaqtinde andan ğayrı Yıldırım’a qımse 22) söz söylemez idi. Anuñ latifelerinden bu aralıqta bir içi latife beyan edelüm: Yıldırım Hıñ 23) ğayet ğazablı ğişi idi. Bir sayılve suçtan ötürdü nece ğişi helaq iderdi ve qımın saqat. 23) Meger bir ğün bir nece ğişilere ğazabı vaqia oldı hem dağı divanı durmuş idi. 24) Ol divan ortasına getürdi qım siyaset eyleye. Vezirler görödiler qım igen ğazab 25) geldi. [bunlar] horqurlarından [32] hiç bir söz söylemediler. Şöyle baş aşaağa edüp durdılar. Qımüñ 26) zehresi varidi qım söz [sö]ylenye. “nece edelüm qım bu biçareleri hılas edevüz” dediler. Birisi 27) eydür: “Eger bu halde çare olursa mashhara Araptan olur” dediler. Bu gez vezirler Arapı 28) qıçırtilar. Eyttiler: “ey Arap gene bunlara çare senden olur” dediler. Görelüm seni heman Arap 29) ilerü geldi çağırdı. Eydür: “hey sultanum bunları qır aman verme. Ne hayin [qamal] lardur 30) bunlar” dedi. Çün Arap böyle dedi. Yıldırım eydür: “Bre [niçün]” dedi bir ğayrı suçları var sandı. 31) Andan Arap eydür: “Hey sultanum bunlar neye? Ušta Timur Hıñ leşqerin çeqüp 32) üzerimize geli yürür derler. Bunları qır dağı sen sancaq getür ben davul çal[ayın] varalum Timurla 33) uğraşalum. Aman biz iqimizcecevab verürüz.” dedi. Çün Yıldırım Hıñ bu cevabı işitti biraz

f. 114 v.

1) tefeqqüre vardı. Ol hıalqı azad etdi. Bu taraftan vezirler “aferin” dediler.

2) nesr

Arabuñ latifesinden bir dağı oldur qım meger bir vaqte Yıldırım Hıñ bir 3) sahrada çadırlara qonmuş idi. Çadır öñünde bir yökseq ağaç varidi. 4) Andan Yıldırım Hıñ eydür: “Bari Arap beni severseñ şol ağacıñ doruğına çıqasın” dedi. 5) Andan Arap dağı bi-teqlif soyundu. Ol ağacıñ dorusına çıqtı. Yıldırım’uñ qarşusunda 6) solaqlar dururlar idi. Andan Yıldırım eydür: “her qım beni severse şol ağaca nacaq ura 7) yıqa” dedi. Hemandem ol ağaca nacaqlar üşürdiler. Yıqmaq ardınca oldılar. Bu gez 8) Arap dağı gördi qım gendi inince bunlar ağacı yıqarlar. Nece etsün bu gez vezirlere 9) çağırıp yalvarur qım “qerem eyleñ. Beni dileq idüñ qurtaruñ yoqsa ağaç düştüqleyin 10) helaq olurum” dedi. Yalvar gördi çare olmadı. Birisi dağı ilerü gelüp bir söz demediler. 11) Gördi qım ağaç dağı az qaldı qım yıqıla. Hemandem çermendi ol qimselerüñ üzerine 12) [33] sıçdı. Ol qese duranlaruñ hâli öyle olıcaq dardağan olup qaçtilar. Arap dağı 13) fırsat bulup tez ağaçtan indı. Bu duran vezirlere eydür: “fülanlayın sizüñ gibi 14) vezirleri bir boqum qadar sözüñüz geçmedi” dedi. Dağı gülüştiler Yıldırım Hıñ qatında 15) Arap şunculayın nedim idi. Nece olursa söyledi. Em her ne qım söyledi, mahalinde 16) söyledi. Ondan soñra Ali Paşa Arapı çağırtı, eytti: “ey Arap saña necederseñ vereyin. 17) Eger Yıldırım qadıları qurtarırsañ” dedi. Gerü Arap durdı bir çevüq fistan giyüp ve bir 18) börq giydi. Döndi dağı Yıldırım Hıñuñ öñüne vardı. Andan padişah eytti: “ey Arap bu 19) ğün çevüq düşmüşsin” dedi. Arap eydür: “sultanumdan bir dileq dilerin” dedi. Padişah 20) eydür: “dile ne di”ersen” dedi. Arap eytti: “dilerin qi beni İstanbul’a vezirlerine gönderesün” 21) dedi. Padişah eydür: “ey Arap İstanbul’danederlersin” dedi. Arap eydür: “warayın teqvurdan 22) qırq elli qeşişler dileyin” dedi. Padişah eydür: “barı Arap qeşişler neylersin” dedi. 23) Arap eydür: “sultanum qadıları qıralum yerlerine qeşişler diqelüm” dedi. Padişah eydür: 24) “Bre Arap qeşişler qadı edince gendü qullarımı eylesemene” dedi. Arap eydür: 25) “sultanum qadılığa oqumuş gereqtür, qulların oqumuş degildür” dedi. Padişah 26) eydür “bre Arap bu qadılar oqumuş mdur?” Arap eydür: “sultanum oqumayan qadı 27) mı olur?” dedi. Padişah eydür: “oqumışlardur niçün oquduğın dutmazlar” dedi. Arap 28) biraz fiqr etdi aciz qaldı Ali Paşa eydür: çağırtı eydür “ey Ali bu qadılar 29) oqumuş mdur?” Ali paşa eydür: “ya sultanum oqumayan qadı mı olur” dedi. Padişah 30) eydür: “çün oqumışlardur niçün oquduğın dutmazlar” dedi. Ali Paşa eydür: “Sultanum 31) bu qadılaruñ cihetleri yoqtur. Anuñiçün böyle ederler” dedi.” imdi sultanum bunlara 32) döşeliq gereqtür” dedi. Padişah eydür: “imdi bunlara döşeliq bul” dedi. Ali Paşa eytti: “her ğişi

f. 115 r.

1) qım öyle biñ aqçadan yigirmi aqçasın qadıya resm qodı her meqtupda içi aqça 2) resm qodı. Qadırlara bu adet ol zmandan qaldı. Bu bidatı Ali Paşa qodı. Vardı 3) qadıları azad eyledi. Qadırlara, qazı [34] aşqerlere bu adet qaldı. Gene bir ğün Qaraman 4) oğlu yürüdi. Hamid vilayetini incitdi. Gelüp YıldırımHıñ’a dediler. Hemandem Yıldırım 5) andan göçüp Teqe ilinden Qaraman’a çıqtı. Ğonyanuñ üzerine düştı. Qaraman oğlu 6) qaçtı Taş vilayetine gitdi. Meger hıñman vaqtı idi. Ol vilayetüñ yığınları ve çayırları 7) yığılmış idi. Yıldırım Hıñ ğayetlü padişah idi. Qımse qimsenüñ bir habbesine 8) yoqatmaz idi ve çeri bir ğün varup Ğonya Hıñlıqından arpa istediler. Anlar eyttiler: 9) “bize destur verürse çıqalum

satalum” dediler. Yıldırım Han’a dediler. Destur verdi hem 10) adam çoştı. Hisardan çıktılar, arparaların sattılar, açqelerin aldılar. Gene hisara girdiler. 11) qımseyi incitmediler. Hisar halqı bu adli gördiler. Çonya’yı gendüler verdiler. Aqsaray’ı 12) Nigde’yi ve Qayseri’yi nevahisiyle verüp teslim etdiler. Çün Qaraman oğlu bu hâli gördi, 13) elçi göndürdi. Barıştı. Çehar şenbe suyından öteyi Qaraman oğluna verdiler. Berisine 14) Sultan Yıldırım qulın qodı. Andan dönüp Brusa’ya geldi. Bir qaç ay qarar etdi. Andan 15) Taraqlı Yenicesine ve Borlı’yı feth etdiler. Andan Qonstantiniye’te vardı. İsfendiyar 16) oğlu qaçtı. Sinab’a girdi. Yıldırım elçi göndürdi, barıştılar. Qebuterim yolından aşığı 17) sınır etdiler. İsfendiyar’a verdiler. Bâqisin Yıldırım aldı. Dönüp geri Brusa’ya geldi. Hicretün 18) sene 797 yılında vaqta oldı. Andan sonra Yıldırım Han Amasya’ya çıktı. Qadı Burhan- 19) -ettinden Sivas şehrin aldı. Emir Süleyman’a verdi. Andan sürdi Erzincan’a vardı. Tahrettin Begi sulh 20) edüp Yıldırım Han’a muti oldı. Gene Erzincan’ı Tahrettin Beg’e verdi. Tahrettin Beg’ün oğlını 21) kızını aldı. Brusa’ya göndürdi. Andan sonra göçti. Malatya’ya vardı. Andan Darend ve Beheste’yi 22) aldı. Andan çün bunları fethetdi. Gene geldi Brusa’ya qarar etdi. Hicretün sene 798 yılında 23) çün Yıldırım Han Türqmenden Malatya’yı ve Beheste’yi ve Tarend aldı. Gürtlerden daği Div[ri]gi aldı. Zira qım 24) ol qadimi padişahlar degüllerdı. Andan sonra ol vilayetler ellerine gelmiş idi. Yıldırım 25) ol vilayeti alcaq ol Türqmen begleri qaçtılar. Araba vardılar. Arab diyarında olurlardı. 26) Qaçan Yıldırım Han ordusına uğrayacaq Mısır sultanı [sebebi]yle gene yerlü yerine geldiler. Ol 27) vaqitten berü hüqmeder oldılar. Andan sonra Mısır sultanının [35] hüqminde oldılar. Eger 28) birisi muhalefet etse her qimi dilerse anı beg ederdi. Çünqim Yıldırım cümle bu 29) illeri gendünün edindi. Andan Germiyanoglu ve Düzme Aydın oğlu ve Mentese oğlu ve Saruhan oğlu 30) ve cümle bu beg oğlanları cem oldılar. Tahrettin Beg bile İsfendiyar yanına aldılar. Andan 31) İsfendiyar oğlu bunlara elçi çoştı. Timur Han’a vardılar, hallerin arz etdiler. Her birümüz

f. 115 v.

1) ata dede illerümüz aldı. Zulüm etdi eger eline girseq qatl edüp hepümüz öldürdi 2) derler. Tazarru edüp ağlaştılar muhassal şol qadar ibram etdiler qi Timur Han’ı 3) yerinden qopardılar. Dürlü dürlü haberlerle ve elçilerle Timur Han Yıldırım Han’ile cevablaştılar. 4) Timur Han ne qadar elçiyile ve adamlar venamıyla haber gönderdi. Tazimle ve sulh yüzinden 5) oğlum Yıldırım Han deyüp izzetler edüp. Ama Yıldırım Han ne qadar adam ve name gönderse 6) “Lenq Timur” deyü horlıq sözile gönderürlerdi. Hem “qaqpenün erisin” eger gelüp benümle 7) buluşmaziseñ ve eger ben daği varmaz isem avratum boş olsun” deridi. “Gel uğraşalum devlet 8) qımün ise ola” dedi. Biri birine cevap verüp gelürdi.

9) nesr

aralarında nice sözler geçti. Söz çoq aqıbet biri birine uymayup iqisi 10) arasında adavetleri ziyade olup biri birine qast etdiler. Sultan Yıldırım 11) Han Timur Han’ı gözine gestirmez idi.

12) nesr

Aqıbet Timur Han çeriler cem etdi. Daği tarafına yürüdi çün qım Sivas 13) şehrine segirdüp tıraş etmege başladılar. Sivas içinde onlarla çıktılar. 14) Bu tıraşçıları qoyup qimin öldürüp qimin dutup suyuf dağıtdılar. Andan Timur Han’a 15) haber verdiler qım iş bu arada hanuñ bir hisarı vardır. Sizden tıraşa varanları 16) hayli şiqest etmişler” dediler. “Hem qapısı daği yapamamış” dediler. Heman Timur Han 17) hüqüm etdi qım gendünün has adamların beş [36] yüz adam seçtiler qım “varuñ ol hisaruñ 18) qapusın qapaduñ hem ben varınca adamımı çıqatmañ” dedi. Timur Hanuñ yasağı şöyle idi qım bir 19) qışı düşmandan yüs çevirse mecal vermezdi, qatl ederdi. Andan ol beş yüz adam Sivas 20) şehrine geldiler hisar halqı daği gördiler. Selhelce adam gelür. İlla qatı yüreqli adamlardur. 21) Bunlar azluğına baqıp ho[r]layup mağrur olup hisardan çıqıp qarşuladılar. Anlar daği 22) uğraştılar. Hisar erin sıyup qova qova hisara getürdiler. Bir birin basup hisara 23) güçle girdiler. Qimin qırdılar qimin duttılar. Çünqim hisarları ol hali gördi. Ayruq 24) hisardan çıqmadılar. Hisarı berqidüp durdılar. Bir gün ales-sabah durdılar. Gördiler qım 25) alemler toz bastı. “acep bu neyqi?” derqen gördiler qım bir leşqer gelür. Nihayeti yoq. Hemandem 26) geldiler, döqıldiler. Çağ hisar hendeqinden qondılar. Hisar ehli eydür: “nice söylediq çare 27) olmadı, biz eyttük: yürüyeq bir az ana doqunuñ. Yoqsa varuruz, cümleñüs öldürürüz, dedük” 28) Anlar eyttiler: “Öldürürseñüz öldürün biz bundan dönmesüs. Zira qım Han bi-beqa durur.” 29) dediler. Meger Timur Hanuñ yasağı şöyle idi qım avda bir gişinün üzerine bir canavar 30) uğrasa ol anı öldürme heman ol arada ol gişi tepelerdi. Andan sonra çünqim 31) qondılar Timur elçi göndürdi hisarı dilediler vermediler. Andan Timur Hanuñ lağumcılarını 32) var idi emr etdi qım qalayı lağım uralar. Hemandem el urup lağıma başladılar. 33) Ol zamanda hisarda olanlar rivayet etdiler qım iç savaş etmeyüp heman şöyle

34) qonup yaturlardı. Eyttiler: “acep bunların fiqri nedür” deyüp taaccüp edüp acep bizi 35) egirtmeciyile olalum mı?” derler. “Ola” derüz. Bunlar geleli yedi gün oldu. Heman oñı gördük 36) qim hisarın bir gözleri yer yer devrilüp yıqıldı. Bunlar hoz cümle hisarı lağırma almışlar

f. 116 r.

1) idi. Hiç bizüm haberümüz olmadı. Çünqim hisar yıqıldı. Andlaşup ahitlestük qim 2) bizi qırmayacaq oldılar. Hisarı verüp daşıra çıqtı. Heman Timur Han buyurdu qim 3) quyu qazdılar. Dağı bu hisarda olan ademileri quyuya qodılar, üzerine topraq yıqtılar. 4) Cümlesi topraq altında helaq oldılar. Andan sonra hisarın yıqılmayan yerlerin dağı 5) yıqtılar. Hisarın bir begi var idi adına Malqoç derlerdi. Heman oñı [37] öldürmezdi. 6) getürdi eytti: “var bizüm vasfımız hana de” dedi. Dağı anı Yıldırım’a göndürdi ol dağı 7) sürüp Yıldırım Han’a geldi. Her ne ısmarlamış idi vasf-ı halı dedi. Yıldırım Han Mal-8) -qoç’a sordı qim “Tatarın çerisi bizüm çerimizden artuq mıdır?” dedi. Malqoç eydür: “eger 9) hışm etmesen diyeyin” dedi. Yıldırım Han eytti: “beni seversen doğrusın de” dedi. Malqoç 10) Beg eytti: “Ay sultanım ol qimsenün qim memleqeti senün memleqetince on ola, çerisi 11) senünle beraber mi olur?” dedi. Malqoç Beg öyle deyücek Yıldırım Han eydür: “malum 12) oldu qim ol Tatar seni qorqutmuş” dedi. Malqoç Beg gördi qim Yıldırım Han gendüye 13) gurur verüp qatı mağrur olmuş. Ayruq tınmadı qim sonra Yıldırım Han Timur’a varıcaq. 14) Begleri çoq dediler qim “gel varmayalım”. Ol vaqıtı qim geri döne arın basalum yat çeridür. 15) Biraz yıpransun” dediler. Hiç qimsenün sözi işitmedi. Aqıbet ol mağrurluq ucından 16) cümle begler yüz çevirdiler. Ol qayayı gördi. Uğradı çünqim Timur Sivas şehrinin 17) aldı. Qalayı yıqtı. Andan göç edüp Şam tarafına yürüdü. Çünqim Yıldırım Han, Timur 18) Şam’a gitdügin işitti. Leşker degşürüp varsa gereq idi. Qarar edüp oturdu, andan 19) Timur göçüp Şam’a yürüdü. Mısır sultanı çerisi ve Şam ve Haleb’i çerisi ve Dulğadır ilinden 20) ve Gürden cem edüp leşker derdi. Gelüp hep yanında Mecnunabaq yazusunda Timurla 21) uğraştı. Mısır çerisi hezimet olup qaçtı. Sultan qaçtı Mısır’a gitti. Timur Han 22) cebrile Haleb’i aldı. Hama’yı ve Hamis aldı. Ol yerlerin halqını cem edüp sürdü. Fiqrı bu idi 23) qim qıra. Nagah ol yerlerin halqını cem edüp giderken Hamis’den maqberlere uğradı. 24) “Bu maqberler qimindür” deyüp sordı. Eyttiler: “Hazret enbiyanın şahabelerindir” eytti: “nice 25) ashablarındandır”. Eyttiler: Halid bin Velid qı qabe-yi ahbardur” dediler. Ve Ömer ibn 26) Ümeyyedür” dediler. Andan onların yüzi suviya ol halqı azad etdi. Ve illa malların aldı. 27) Andan geçüp Balbek’e geldi. Anı dağı yağma qıldılar. Andan Şam’a vardı. Anı dağı yağmaladı. 28) [38] Şam’dan adam gelüp eytiler: “Ey Şah biz Meqqe qomşılıyız bize hörmet eyle. Bizi afv 29) eyle” dediler. Hem şöyle derler qim ve qim qı Meqqe’ye qarşu qılıç çalsa qafirdür” 30) derler. Hem aña lanet iner” derler. Timur Han eytti: “ben Meqqe’ye qarşu qılıç çekmezim. 31) Ama haq teala her yere qim hışm ede. Andan nebi gönderür.” dedi. Şam’a vardı yasaq

f. 116 v.

1) etdi hiç qimseye el uzadup güc etmeyeler, incitmeyeler. Andan Şam’dan göçüp çıktılar. 2) Bir iqi gün geçti. Öteden berü geri döndi. Şam halqı gitdüğine hayli sevindiler. Gördiler 3) qim geri döndi. Geliyorur başları qayı oldu. Malların hisara çıqarmışlardı. Ol qim hisara 4) girebildi. Gördi ol girmedi. Yerinde durdılar. Timur gelüp anları yağmadılar. Şam 5) hisarına düştü, vermediler. Aqıbet yağma qıldı. Cebrile aldı, harap qıldı. Andan gördi 6) Şam’ın eqşer halqı Yezitlerdür. Al edüp eytti: “her qim Yezitdür gelsinler inam edeyin” 7) dedi. Andan Şam halqı gerü cem oldılar qim qıyasın Allah bilür, qüllüsini Allah 8) bilür Şam’ın bir ulu camine qoydu. Şöyle rivayet ederler qim on iqi bin 9) adam cem oldılar. Niceleri Yezit degül idi ve illa mal tamamna geldiler, qoyuldular. Çün 10) geleceq geldi. Ol camiye qoyuldu, tamam oldu. Timur Han buyurdu qim qapuların 11) qapadılar. Dağı ot urdılar cümlesi yanup helaq oldılar.

12) nesr

Andan sonra Yezidün maqberesinin bulup qıqardı, sünüklerini ota yaqtı. 13) maqberesine neces doldurdu. Yene göçüp Qarabağ’a geldi. Qışı anda 14) qışladı. Yaz gerü Rum tarafına yürüdü. Evel Erzincan’a geldi. Andan geçüp Engürü’ye 15) geldi. Engürü’yi hisar etdi, oturdu. Ondan yağma edüp yürüyüş etdi. Halqını aldı helaq 16) etdi. Bu yaña Yıldırım Han’a haber oldu. “Timur Han gelüp Engürü’ye düştü” dediler. Çün bu 17) haberi işitti, Yıldırım dağı leşker cem edüp yürüdü. Tatar çerisi dağı gelüp anları 18) dağı bile aldı. Anlar Deşt vilayetinden Qarabağ’dandan geçüp gelmişlerdi. Eflaq oğlu çerisi bile gelmiş idi. Rum elinden Anadolu’dan çeriler cem edüp Timur leşkerine 20) manend leşker cem edüp hücum [39] edüp yürüdü. “Engürü dağı Sivas gibi olmasun” 21) deyüp gece gündüz durmayup yürüdü. Şol qı yürütmeden leşker nagah aciz qalup can atup 22) yürüdü. Hiç qimseye meşveret etmedi. Nagah qim

nasihat etdiler. İştmedi gendi gendüye 23) mağrur mağrur olup yürüdi ve qimseyle danışmadı. Gendü başına birlik ederdi. Qimseyle 24) meşveret etmezdi.

24) nesr

Bivaqt Timur'un üzerinde Engürü üzerinde varup buluştu. Oğlanlarından Emir 25) Süleyman'ı ve Mustafa Çelebi'yi ve Sultan Mehmet'e bile alup gelmiş idi. Eger 26) Timur'un üzerine varduğı gibi qonmasa üzerine yürise. Timur'ı almış idi. Zira qim 27) Yıldırım Han'un gelmesinden ğafil idi. Timur'un halqı dağılmış idi. Atların otarmağa 28) ve suvarmağa alup gitmişler idi. Ve qimi traşa gitmiş idi. Yıldırım Han'un cümle begleri 29) eyttiler: "gelün ğafilün basalum dediler. Yıldırım Han uymadı. "Qoñ, halqı derilsün, alaylar 30) bağlansun, oñat vechile uğraşalum" dedi. Nice qim begler söylediler Yıldırım Han razı 31) olmadı. Buyurdı qim "leşqer qona, gendülerin devşürelər"

32) nesr

Timur Han'un halqı dağı geldi derildi. Andan Timur Han ol yerde olan suyu alup 33) qonmuş idi. Yıldırım Han susuz yerde qonmuş. Ol gün ol gece adam atlar

f. 117 r.

1) susuz halqı ve hayli zahmet çeçtiler. Pencşenbe gün Timur qondu. Hendeq qazdurdı. Hendeq içinde 2) qaldı. Yıldırım Han ahsama qarşu geldi, qondu. Cuma gün ales-sabah alay düzdiler tamam 3) cenq üzerinde iqen her tarafun leşqerü gendü beglerine döndiler. Sultan Yıldırım Han'un 4) sancaqları çözdiler. Alaylar düzdiler, qöslər davullar çalındı. Saf-ber- [40] saf durdılar. Gün alaylar 5) bağlandı. İqi çeri muqabil oldu. Tatar leşqeri dağı hayin oldu. Gendü begleri oğlu Erzincan 6) begi Tahrettin begi Atan begün qardaşı oğludur. Tatar leşqeri aña döndü. Germiyan leşqeri 7) Germiyan oğluna döndü. Mentese leşqeri dağı her biri gendü beglerine döndü. Cümle bu alayların 8) begleri Timur Han qatında idi. Muhassal-ı qelam leşqer tefriqa oldu, dağıldı. Andan sonra 9) Yıldırım Han qatında gendü leşqeri dağı oldu. Zira qim incinmişler idi. Dağıldılar 10) gittiler. Heman begi qim qafir çerisi idi. Ol cenq etdi. Timur Han qafir çerisi göriceq 11) dervişler sanup eytti: "ha yaman ışıklarına. Qatı cenq etdiler" dedi. Yanından eytdiler 12) "hanum ışıklar degüllerdür" dediler. Andan Eflah gördü qim cengile olmaz, yalunuz qalmışlar. 13) Ol dağı gendü çıqışın aldı, qaçtı gitti. Mustafa Çelebi atasından ayru düştü. Belürsüz 14) oldu. Yıldırım Han'un vezirleri ol hâli görüp Emir Süleyman'ı aradan aldılar qaçtılar. 15) Sultan Mehmet dağı Rum çerisiyle Amasya beglerine Amasya tarafına gitti. Andan 16) Yıldırım Han yalunuz gendü ve qapısı halqıyla qaldılar. Ol waqt Yıldırım Han'un on biñ yeñiçerisi 17) var idi. Onlardan ol uğraşa bile olanlar şöyle rivayet eyderler qim Yıldırım 18) aramızda dururqen geldiler. Eyttiler "ne durursın leşqerün hayin oldu. Qaçtılar gittiler" 19) dediler. Heman qim bu haberi işitdi ğazaba gelüp el çomağına urup dağı alaydan çıqıp 20) leşqerün ardına düşmeq diledi. "hey epsem alaydan çıqma" deyü gördüq. Çare olup yeñemedüq. 21) Alaydan çıqtı yani qaçanları leşqerden döge döge gene alaya getüre. Heman qim alaydan çıqtı. 22) Leşqerin hoz qimse qalmamış idi. Bir zamandan sonra gördüq qim dutmışlar qarşumuza 23) getürdiler. Naçar biz dağı muti olduq. Eger içümüzden çıqıp gitmese ümid vardı 24) qim belqi ele girmeye idi. Ahsam olduqda alayın olup bir yaña giderdüq. Malum degil idi 25) qim onı içümüzden ala bilelerdi. Zira qim biz on biñ yeñiçeri idüq. Malum degildi qim Timur 26) leşqeri bizi dağıdaydı. Eger Yıldırım Han söz dutaydı başına ol vaqia gelmez idi. Hem biz 27) dutsaq olup soyulmazdıq. Ve illa olqı taqdirde olacaqtur, olur. Qimse 28) olmaz çün qim Yıldırım Han'ı dutdılar. Timur Han'a iletdiler. Timur Han dağı Sultan Yıldırım'a 29) qarşu geldi. [41] Tamam tazimile olup otağına getürdi. Atundan indürdiler Timur Han gendü 30) çadırına koydı. İqisi bir halıca üzerine oturdu. Bu olan sergüzeşti söyledler. Bir 31) biriyle sohbət etdiler. Sohbət arasında Timur Han eydür: "ey Han haq t"tealaya çoq şüqürler

f. 117 v.

1) olsun bir ağısaq götürüme ta Hindüstan sınırından Sivaz'a degin padişahlığı ben 2) zayıfa verdi. Sivaz'dan Engürü vilayetindegin saña vermişdür. Eger haq tealanun qatında 3) dünyanun qadri qıymeti olsa biz iqiye ağısaq götürümden ğayri qimseye vermedi qi sağ 4) ve selamet olaydı. İmdi dayıma haq tealaya çoq şüqürler olsun qi" dedi. "Hem dayıma 5) şüqürler içinde olmaq gereq" dedi. "İmdi birgil qim sen haq tealanun şüqürin bilmedün. 6) Anuñçün saña bu güşmalı eyledi ola" dedi. Yana dönüp eytti: "ğam yeme ey qardaş 7) qim adam qim sağ ola, yine devlet bululur" dedi. Tesallah edüp andan Timur Han buyurdı 8) qim nimet getürdiler. Meger Han yoğurt yiyegen idi. Ol sebebtin evel yoğurt getürdiler. 9) Yıldırım Han yoğurt göriceq mütehayyer olup biraz fiqre vardı. Bu gez Timur Han eydür: 10) "ey qardaş fiqre vardunuz, billahlül- azim deyiñ" dedi. "Biz dağı bilelüm" dedi. Bu gez Yıldırım 11) Han eydür: "ey qardaş fiqre vardunuz vallahül- azim deyiñ" dedi. "Biz dağı bilelüm" dedi. Bu gez 12) Yıldırım Han

eydür: “sultan Ahmet bir gün bir söz dedi idi, fiqrime ol geldi oña tacip 13) edüp durdum” dedi. Andan Timur Han eydür: “billah ne dedi, anı daği bize bildür” dedi. Andan Yıldırım 14) Han eydür: “ol vaqti qim Ahmet bege geldi daği bir gün sual etdüm billahi ben Timur Han’a 15) buluşıp uğraşır mıyın?” dedim. Eytti: “buluşursuz” dedi. Ben eyttim: “qanğımız ğalip olur” dedim. 16) Eytti: “varasın Alla bilür. Evet iqiñiz bir halıca üzerine oturasız evel öñünüz 17) gelen taam yoğurt ola” dedi. “Ol yoğurtı yeyesiz” dedi. Hem öyle oldı oña taacüp edüp 18) fiqre vardum” dedi. Andan Timur Han eydüp “Allah. çoq bilür gişi idi. Haq hazırdu qim 19) eger ol senün yanıña gitmese ben sağa gelmezdüm” dedi. Şöyle rivayet ederler qim Sultan 20) Ahmet remel ilminde şöyle qamil idi qim her ne qim derse bir dürlü daği olmaz idi. 21) Qamil şol mertebeye erdi qim bir yaña ava veya söz sahraya varsa daği onda [42] yolu 22) iqi olsa dururdu. Tavlanbazın ururdu tablanbaz üzerinde bir ibriği varidi. Eydürdi: 23) “daği bu yolda hatar vardur” deyü birine giderdi. Ve illa hunhar bed-kirdar idi. Hiç gönlinde 24) merhamet eseri yoğidi” dir. Hem ğayet fettan-dil ehli idi.

25) nesr

Çün Sultan Ahmet Timur’dan qaçtı Yıldırım Han’a geldi. Yıldırım Han daği hayli 26) rağbet etdi. Sultan Ahmet daği bir nice zaman Yıldırım qatında qarar etdi. 27) Sultan Ahmet gördi qim Yıldırım Han’uñ talii quvvetde Timur’uñ nuhusetde eytti: “gel 28) padişah Timur üzerine yürüyelüm fırsat şimdiki halde sizündür” dedi. Yıldırım Han uymadı. 29) Hem nice nesnelere mani oldı. Varmadı andan nice rüzgar geçti. Yıldırım Hanuñ qaştı 30) var idi qim Timur’uñ üzerine yürüye. Ve illa rast gelmedi, varmadı. Sultan Ahmet 31) ibram edegördi. Çare olmadı. Sonra gördi qim talii nuhuset bulup hem Timur daği 32) birisine huruc etdi. Bu gez Timur’uñ talii quvvetde hem qarar qılmayup gendü iqlimine gitmeq 33) ardınca oldı. Yıldırım men edegördi. Çare olmadı hemadem azm edüp gitti, vardı anda

f. 118 r.

1) qarar etdi. Sultan Ahmet’uñ hali bu idi qim her gece suret tebdil edüp şehirde gezerdi. 2) Evlere varurdu. Daği ne söylerlerdi görür diñlerdi. Qanğı evde qim gendüye yaraşur 3) söylerlerdi, geçerdi. Ve qanğı evde tabiatına yaramaz söyleyelerdi görürdi. Ol “ev halqını 4) helaq ederdi. Hep qırardı. Sabah olacaq qonşıları ve şehir halqı gelürlerdi. Bu qıranları 5) görürlerdi. Daği defn ederlerdi. İlla bilürlerdi qim Sultan Ahmet etmiştir. İlla bilmeze 6) urup giderlerdi. Cümle il vilayet incinmişlerdi. Aşıqara etmege qorqarlardı. Bir bahane 7) işırlardı [43] qim ondan qurtulalardı. Çün bu vilayete girüp yerine vardı. Ol huym terq etmedi. 8) Belqi daği beter oldı. Aqıbet ol bedhudan incinüp helaq etdiler. Ol çoq bileligi aña 9) fayda etmedi.

10) nesr

Bir gün Timur Han Sultan Yıldırım’a şöhbet ederdi. Sultan Yıldırım’uñ bir 11) qafire "avratı var idi. Vulq oğlu qızı idi. Timur Han buyurdu qim: “Ol

avratı 12) şöhbete getüreler. Andan Timur Han buyurdu qim Yıldırım’a qadeh süre. Andan Yıldırım avratın şöhbet 13) arasında göriceq hayli melul oldı. Ğazaba gelüp germ oldı. Timur Han’a küstahane sözler 14) söyledi. Yıldırım ğayetde ğazab ehli padişah idi. Sehelce nesneden gendüsin incitse helaq 15) ederdi.

16) nesr

Timur Han daği ğazaba gelüp “bre cüllah saqallu ebleh, qöftehor, ben maşırıqta 17) olam sen mağribte olasin. Daği neye gereq idi qim dürlü dürlü mühmel haberler 18) gönderüp eydesin qim qahpenüñ erisin, baña gelmez isen avratum boş olsun, ben daği varmaz 19) isem diyeydün daği beni bunda getüreydün. Başuna bu belaları getirdün” dedi. Aralarında hayli 20) söz oldı. Şöyle rivayet ederler qim Çefane arasında avrat şöhbetde gelüp gene 21) gendü erine qadeh sürmeq acep degüldi derler. Yoqsa Yıldırım Han’a durlıq edüp avratın 22) getürmediler. Hem Yıldırım Han’uñ iqi çatal qaba saqalı var idi. Anuñçün cüllah saqallu dedi. 23) Hele gene dedi birin birine tesellah etdiler. Meger bir gün gene Timur Han’ile Yıldırım otururqen 24) Timur eyder: “hey Han ben senün ilüñe girsem, beni ve leşqerümi nice ederdün” dedi. Yıldırım Han eydür 25) “eger sen benüm ilime girsen, bir demür qafes etdürürdüm daği seni içine qoyardum, daği cümle [44] 26) illerümi gezdürürdüm. Hem leşqerüñden bir gişi dedi qomazdum” dedi. Hem evelden aht şöyle etmiş 27) idi. Andan Timur Han eydür: “ben qim vilayetümden çıqtum, Allah ile aht eyledüm qi eger fırsat 28) benüm ola, uğraştan sonra bir adam öldürmeyeyim” dedim. İmdi malum oldı hayırlı niyet eden hayra 29) erişür. Şer niyet eden şere yetişür. Timur Han daği Yıldırım’uñ gendü söziyle demür qafes 30) düzdürdi. Yıldırım’ı içine qoydı, aldı gitti. Ev begler

oğlanları qım yanında idi. Her biri illü 31) illerine gitdiler. Aydın oğlu ve Menteşeoğlu ve Germiyanoğlu ve Saruğan idi. Andan vilayeti Osmanı 32) Tatarı baış edüp üleşürdi. Yıldırım işidüp qatı melul oldu. Timur Hân güç üzerinde 33) gah gah Yıldırım Hân'ın hatırın sorup gönlün ele alırdı. Selam verüp riayet ederdi. Bir 34) çün Yıldırım Hân Timur Hân'a eydür: "hey Hân çün taqtirde var idi qım haq teala fırsat saña

f. 118 v.

1) vere. İmdi senden bir dileq eylerüm. Eger qabul ederseñ diyeyin" dedi. Andan Timur Hân eydür: 2) "her ne dilerseñ dile ol tañrı haqı qabul qılayın" dedi. Andan Yıldırım eytti: "dilegüm budur 3) qım benüm ocağımı söndürmeyesin. Tatar leşqerin alup giresi. Bu gün başa ise yarın saña- 4) -dur. Adam başına ne geleceqtür Allah bilür. Ocaq söndürmeq eyü olmaz" dedi. Timur Hân 5) "qabul etdüm" deyü hüqm etdi. Tatar leşqeri cem olup bile gitdi. Andan Timur Hân bu yerlerde 6) qışladı. Umardı qım Yıldırım Hân'ın oğlanları biri biri gele veyahud üzerlerinden biri biri gele 7) bir sebeb ola, Yıldırım Hân'ı qoyuvere. Hiç qimsene muqayyed olup aqmadılar, gelmediler. 8) Bir qimse araya girüp musalaha ede. Bu sebeble yerinde qoya gide. Evvel Timur Hân bu 9) yerlere geleceq bir şartla geldi qım qimesne yanına varacaqlayın olmadı. Eline gireni 10) qırdı. Aman vermedi ve hem halqı dañı "mal ver" deyü veyahud "bilürseñ göster" deyü azab ederlerdi. 11) Soñra geri bir dañı bulup "dañı mal ver" deyü azab eder ol sıfatla mal vereni helaq etdiler. 12) Hiç qimseye esirgemediler. Ol heybeti görüp halq qorqtılar. Yanına varmadılar. Ta 13) hatta rivayet ederler qım bir sehere geldiler ol şehriñ ne qadar oğlancıkları 14) varise ellerine mushafların verüp qarşu çıqardılar. Yani qım ol masumları görüp 15) esirgeyeler. Heman qım [45] gördi "hey bu ne nemedür" dedi. Eyttiler: "bu şehriñ oqurca oğlancıklarıdır" 16) dediler qım "sizlere qarşu geldiler qım bir merhamet umarlar" deyü. Çün bu sözi işitti "hep bunlara 17) at çapıñ" dedi. Heman halqı üzerine at saldılar. Cümle halqı oğlancıkları mushaflarıyla at ayağı 18) altında zir ü zeber oldılar. Hep helaq oldılar.

19) nesr

KAYNAKÇA

- AZAMAT, Nihat (1992), *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- ERDAL, Marcel (1994), "Vowel Harmony in the Hebrew Script Version of the Anonymous Tevârîh-i Âl-i 'Osmân", *Mediterranean Language Review*, 8, 68-76.
- GIESE, F. (1922), *Die Altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung*, Teil I: Breslau.
- GIESE, F. (1925), *Die Altosmanischen anonymen Chroniken in Text und Übersetzung*, Teil II, Leipzig.
- MARAZZI, Ugo (1980), *Tevârîh-i Âl-i Osmân, Cronaca Anonima Ottomana in Trascrizione Ebraica*, Napoli: Istituto Universitario Orientale Seminario di Studi Asiatici, Series Minor XII.
- MÉNAGE, V. L. (1978), "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı" (Çev: Salih ÖZBARAN), *Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. IX, s. 227-240.
- ÖZTÜRK, Necdet (1991), *Hadîdî, Tevârîh-i Âl-i Osman (1299-1523)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- ÖZTÜRK, Necdet (2007), *Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul: Çamlıca Basım Yayım.
- TEKİN, Talat (1984), "İbrani Yazısı ile Türkçe", *Tarih ve Toplum*, İstanbul, Sayı:1, 19-21.
- TEKİNDAÇ, Şahabettin (1971), "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *TTK Belleten*, C. XXXV, Sa. 140, s. 657.
- TURAN, Şerafettin (1991), *İbn- Kemâl Tevârîh-i Âl-i Osman, I. Defter*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.